

7 - 11 YAŞLARINDAKİ 200 TÜRK VE 200 İRANLI ÇOCUĞUN BELİRLİ DENEY ŞARTLARINDA DİL ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ*

MOHAMMED - BAGHER - MOGHİMİ AZARİ

GİRİŞ

Yirminci Asırdaki teknolojik inkişaflar, bilhassa İkinci Dünya Harbini takip eden senelerde bütün dünyadaki insanların hayatında çok büyük değişmeler ortaya çıkarmıştır. Buna paralel olarak, sosyal ilimlerde ve davranış ilimlerinde çok önemli ilerlemeler elde edilmiştir. Nakliyat ve komünikasyon teknolojisindeki inkişaf dünyayı birden bire küçültmüş ve milletler arası sahada araştırmaların yapılabilmesine imkân vermiştir. İnsanların konuşarak anlaştıkları malûmdur. İnsanlararası anlaşmanın ise günümüzde her devirden daha da önemli olduğu âşikârdır. Dilin özelliklerini incelemek davranış bilimleri yönünden önem kazanmakta ve son zamanlarda, bilhassa, kâhiller üzerinde etraflı araştırmalar yapılmaktadır.

Dil ve düşünce ve davranışlar arasındaki bağıntıları inceleyerek nasıl konuştuğumuzu, nasıl düşündüğümüzü ve davrandığımızı anlamak üzere yapılacak her türlü kantitatif araştırma önemlidir. Çünkü, kelimeler sadece zihindeki fikirleri ve düşünceleri değil, aynı zamanda hisleri de ifade ederler ki bu husus dilin mâna yönünden özelliğine işaret eder. Kùltürler arası ve lisanlar arası araştırmaları gerekli kılan insan tabiatıyla ilgili pek çok hipotezler mevcuttur ve insanoğlunun müşterek özellikleriyle buum belirli par-

* Bu yazı 1971 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakùltesi, Tecrübî Psikoloji Kürsüsünde doktora tezi olarak kabul edilen araştırmadan kısaltılmıştır. Tezin raporları Prof. Dr. B. Toğrol ve Prof. Dr. N. Arkun'dur.

Araştırmanın bütünü, 103 sayfa metin ve 530 sayfa ek olmak üzere iki cilt halinde «7-11 Yaşlarında 200 Türk ve 200 İranlı Çocuğın Belirli Deney Şartlarında Dil Özelliklerinin İncelenmesi» adı altında Psikoloji Seminer Kitaplığına bulunmaktadır.

çalarının kendisine has özellikleri arasında bir ayırım yaparsak muhakkak ki kültürler arası araştırmalar gerekli olacaktır. Kültürler arası araştırmalar sosyal ve davranış bilimleri yüzünden gerek bu araştırmaları yapan bilim adamlarına ve gerekse incelenen gruplara çok verimli katkılarda bulunur. Modern teknolojiye ayak uyduracak, bu tip araştırmalara hız vermek gereklidir.

Kültürler arası araştırmalarda maddî olmayan özelliklerin incelenmesi güçlükler ortaya çıkarır. Bu gibi özelliklere «sübjektif Kültür» adı verilir. Bir toplumdaki kafatası biçimlerini, kan tiplerini incelemek başka şey; bu toplumdaki insanların kıymet hükümlerini, stereotiplerini, tutumlarını (atitütlerini) veya genel olarak mâna sistemlerini incelemek daha başka bir şeydir. Görülüyor ki «sübjektif kültür»le ilgili hususiyetlerin incelenmesinde lisan engelini aşılması gerekir. Seneler önce EDWARD SAPİR (1921)¹ ve BENJAMİN LEE WHORF (1956)² lisan psikolojisi yönünden izafiyet hipotezi olarak niteleyebileceğimiz bir fikri ortaya atmışlardır. Bu hipoteze göre nasıl idrak ettiğimiz, nasıl düşündüğümüz ve hatta kendi hayat felsefemizi ifade ettiğimiz bile konuşmakta olduğumuz dilin yapısına dayanmaktadır. Eğer bu fikir doğru olmuş olsaydı, «sübjektif Kültür» yönünden dillerarası araştırmalar yapmak prensip olarak mümkün olamazdı. Dil psikolojisi sahasında yapılan son araştırmalar her dilin kendine has özelliği olmasına rağmen, aynı zamanda, hepsinin bir kısım müşterek vasıfları bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece, meselâ OSGOOD ve arkadaşlarının (1963)³ teheyhüci mâna sistemleriyle ilgili kültürlerarası araştırmalarında gerek teorik gerek pratik gayeler mevcuttur. Araştırmanın esas gayesi dil ve kültür hesaba katılmadan, insanların kavramlara mâna ifade ederken aynı tipte sıfatları kullandıkları hipotezini incelemektir. Bu gaye ile her dil grubunda gerekli ve uygun lisan ölçekleri tesbit edilmiş ve bunların vasıtasıyla incelemelere girişilmiştir. Neticede, bütün dil gruplarında müşterek olan bir kısım faktör grupları tesbit edilmiştir. Fizikî objelerin nasıl uzunluk, ağırlık, hacim gibi müşterek vasıfları bulunmasından ötürü bunlar tecrit

1. Sapir, E. (1921) *Language*. New York: Harcourt Brace.
2. Whorf, B. L. (1956) *Language, Thought and Reality*, Cambridge, Mass. The M.I.T. Press.
3. OSGOOD, C.E. Archer W.K., and Miron, M.S. (1963) *The Cross-cultural generality of meaning systems*. Urbana: Institute of communications Research, University of Illinois, (Mimeo.)

edilerek ölçülüp mukayese edilebiliyor ise, «sübjektif kültür»de de aynı şekilde farklı hususları mukayese etmeye imkân veren benzeşmeler bulunmaktadır.

Bir diğer kültürlerarası araştırma CANTRIL ve arkadaşlarının (1965)⁴ yapmış oldukları araştırmadır. CANTRIL bu kültürlerarası araştırmasında çeşitli memleketlere mensup denekleri sıhhatleri, hayat seviyeleri, çocuklarının istikbali ve harbe dair korkuları yönünden mukayese etmiş ve umut seviyelerini (level of aspiration) karşılaştırarak mertbe sıralamalarını elde etmiştir.

Yine böyle kültürlerarası sahada yapılmış bir başka araştırmada LAMBERT ve KLINEBERG (1966)⁵ stereotiplerin orijini ve inkişafı ile ilgili sorunları çeşitli kültürlerle mensup çocuklarda incelemişlerdir. Çeşitli milletlere mensup insanların zihinlerinde lehte ve aleyhte stereotipler nasıl teşekkül etmektedir? Bunlar acaba kâhillerden çocuklara mı, yâni, bir nesilden diğerine mi aktarılmaktadır? LAMBERT ve KLINEBERG tecrübelerinde 6, 10 ve 14 yaşlarında gruplar kullanmışlardır. Çocuklara, «sen nesin» sorusu sorulmuş, bunu takiben, kendilerine benzeyen veya benzemeyen memleketlerdeki kimseleri saymaları istenmiştir. Daha sonra, Amerikalı, Brezilyalı, Çinli, Alman, Hintli ve Afrikalı olarak 7 standart memleket ele alınarak bu memleketlerdeki insanların kendilerine benzeyip benzemediklerini söylemeleri istenmiştir. Bu arada diğer kimselerin kendilerine benzeyip benzememeleri, bunlardan hoşlanıp hoşlanmadıkları, hangilerinin yerinde olmak istedikleri standart sorular halinde çocuklara sorularak, neticeler istatistikî tahlillere tâbi tutulmuştur.

Kültürlerarası araştırmalar arasında OSGOOD⁶ un ortaya atmış bulunduğu Semantik-Farklılaşma-Metodu pek çok çalışmalara ilham kaynağı olmaktadır. Semantik-Farklılaşma-Tekniğinin esası, standart bir isim listesine tahditli bir çağırışım ile bir takım sıfatların verilmesine dayanır. Bu sıfatlardan faydalanarak, belirli bir dil grubuna ait karşıt-sıfat-çiftlerinden bir liste hazırlanır. Çeşitli denemelerle elde edilen bu liste, daha sonra, karşıt-sıfat-çiftlerinin birbirleriyle veya isimlerden ibaret kavram listeleriyle karşılaştırılabilmeleri ve mâna yönünden kümelenmelerini sağlayacak olan temel öl-

4. Cantril, H., (1965) The Pattern of Human Concerns.

5. Lambert, W., ve Klineberg O., (1966) Children's Views of Foreign People: A Gross-National Study.

6. Osgood, C. E., (1963), (aynı eser).

çeği, yâni, semantik-Farklılaşma-Ölçeğini meydana getirir. Bu ölçek vasıtasıyla dildeki mâna sistemlerini yansıtan faktörler elde edilir. Bu faktörler arasında bütün dil gruplarında en bariz üç faktörün; DEĞERLENDİRME, GÜÇLÜLÜK ve AKTİVİTE Faktörleri oldukları görülmektedir.

«Değerlendirme Faktörü», verilen tenbihe karşı deneğin yaklaşma-veya-uzaklaşma diyerek vasıflandırabileceğimiz temayül veya tutumdur. Bu tutum, deneğin cevaplarının pozitif veya negatif bir yönde bulunduğunu gösterir. «Güçlülük Faktörü» gayret veya mekânî bir intibaka işaret etmekte ve tenbihe karşı hissedilen zorluk veya kolaylığı göstermektedir. «Aktivite» ise intibaklardaki sür'ati gösterir. Zamana matuf bir tutumdur. Ve tenbihle ilgili olarak az veya çok sür'atli bir intibaka işaret eder. OSGOOD bu üç faktörü, kelâmî tenbihlerle temsil edilen ve çeşitli muhiti olaylarla tedarik edilen yaşantıların indeksi olarak kabul etmektedir. Semantik-Farklılaşma-Ölçeğinin kâhillere tatbiki pek çoktur. Bu ölçeğin çocuklara tatbiki ise mahduttur. DI VESTA ve STOVER'in (1962))⁷ çalışmaları dışında, genellikle, çocuklara tatbik edilen ölçekler kâhillere elde edilmiş ölçeklerdir.

Bu metodun çocuklara uygulandığı araştırmalar arasında SMALL (1950)⁸, WARE (1959)⁹, DI VESTA (1964)¹⁰, ERVIN ve FOSTER (1960)¹¹ ile DONAHÖE'yu (1961)¹² zikredebiliriz. SMALL, 3, 6 ve 9'uncu sınıf talebelerinden müteşekkil 275 çocuğun 23 ölçekten müteşekkil bir semantik-Farklılaşma-Ölçeğinden 24 isim değerlendirme sonuçlarını incelemiştir. Ölçekte kullanılan itemlerden onaltısı Değerlendirme, Güçlülük ve Aktivite faktörlerine tekabül etmekte, diğer yedisi ise teorik bakımdan enteresan olduklarından ilâve edilmiş bulunmaktaydılar.

WARE zekâ ile ilgili olarak yaptığı araştırmasında, gerek zekâ ve gerekse yaş ve cinsiyetin toplam varyans yüzdesine ilk beş faktör yönünden

7. Di Vesta, F., ve Stover, D. O., (1962) The semantic mediation of evaluative meaning, J. exp. Psychol., 64, 467-475.
8. Small, E. R., (1959) «Age and sex differences in the semantic structure of Children», J. abnorm. soc. psikol., 49, 579-591.
9. Ware, E. E. (1958) «Relationships of intelligence and sex to diversity of individual semantic meaning spaces» Psychol. Bull., 49, 197-237.
10. Di Vesta, F., (1964) «A Developmental Study of the Semantic Structures of Children», Syracuse University Report Numbers : 8.
11. Ervin, S. M. ve Foster, G. (1960), «The development of mesning in children's descriptive terms. J. abnorm. soc. Psychol., 61, 271-275.
12. Donahoe, J. W., (1961), Changes in meaning as a function of age. J. gen. Psychol., 99, 23-28.

hiç bir farklılaşma katmadığını bulmuştur. Bilhassa, Değerlendirme faktörü yaşa bağlı bir değişme göstermemektedir. SMALL yaş gruplarının yapısında ortaya çıkacak bir farklılaşmanın Değerlendirme-Faktöründe ortaya çıkması gerektiğini ileri sürmektedir. Daha küçük yaşlardaki çocukların «Değerlendirme Faktörü» büyük çocuklardan daha çok kullanmalarını beklemekteydi. SMALL'ın araştırmasında faktör analizi neticesinde, hakikaten, «Değerlendirme Faktörünün» en fazla kullanılan faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Meselâ «İyi-Kötü», «Temiz-Kirli», «Mutlu-Mutsuz» gibi karşıt sıfat-çiftleri çocuklar tarafından en fazla kullanılan sıfat çiftleridir. Bu faktörü takiben, «Güçlülük» ve «Aktivite» Faktörleri yer almaktadır. Üç faktörün bütün yaş gruplarında genel varyansın % 85'ini kapsadığı tesbit edilmiştir. Tecrübelerin sonucunda SMALL, çocuk gruplarından elde edilen faktörlerin erginlerin grubundan elde edilenlere benzer olmasının dildeki mâna sistemlerinin bir kültür grubu içinde daha üçüncü sınıftan itibaren kazanılmış olduğunu ispat ettiğini kabul etmektedir.

DI VESTA (1964) 2, 3, 4, 5, ve 6'ncı sınıftaki 100'er öğrenciye tahditli çağırışım metodu kullanarak, belirli tenbih kelimelerine sıfat cevapları vermelerini istemiştir. 100-İsimlik-Tenbih listesindeki her bir kelimeye bir sıfat cevabı verilmesi gerekiyordu. Bu yolla elde edilen sıfatlar, çocukların günlük dillerinde kullandıkları sıfatları teşkil etmekte ve bunlardan faydalanarak Semantik Ölçeklerin hazırlanmasını mümkün kılmaktadır. 5 farklı yaş grubundan elde edilen 264, 288, 306, 402 ve 554 sıfat arasında 25 sıfat her yaş grubu için geçerli olarak kabul edilmiştir. Bu kabulden sonra her sıfatın zıddı olan sıfat tesbit edilerek Semantik Ölçekler inşa edilmiştir. DI VESTA'nın faktör analizi neticeleri tamamen SMALL'ın buluşlarını desteklemektedir. Bu araştırmanın en enteresan yönü çeşitli sınıflardaki talebelerden elde edilmiş olan sıfatların son derece benzer olmalarıdır. Sıfat tepkileri frekanslarına göre dizildiğinde, ilk 50 sıfatın her yaş grubunda hemen hemen aynı olduğu göze çarpmaktadır. Korelasyon hesaplarında $r = .93$ olduğu ortaya çıkmıştır. DI VESTA'nın neticeleri Değerlendirme, Güçlülük ve Aktivite faktörlerinin her yaş grubu için aynı olduğunu hatta ikinci sınıf öğrencilerinin de diğerlerine benzer tepkilerde bulunduğunu göstermektedir. Yâni, bu faktörler dille ilgili hangi özelliği karşılıyorsa 7 yaşındaki çocuğun vasıflandırma yapısında da aynı Değerlendirme, Güçlülük ve Aktivite faktörlerinin dominant faktör olduğu görülmektedir.

ERVIN ve FOSTER (1969) çocukların kullandıkları sıfatlarda kullanılan frekanslarını inceleyerek yaşlara bağlı bir tekâmülün mevcut olduğunu

müşâhade etmişlerdir. DONAHOE (1961) 1, 3, ve 6'ncı sınıflardaki çocuklar ile Üniversite talebelerini denek olarak kullanarak 3 ölçek üzerinde kavramaları değerlendirmelerini sağlamış ve Değerlendirme ile Güçlülük faktörlerinin çocuklar yaşlandıkça sabitleştiğini, buna karşılık, Aktivite faktörünün yaşlara bağlı bir değişme ortaya çıkarmadığını bulmuştur.

Genellikle erkeklerle kadınların semantik faktör yapılarında farklılaşmaların mevcut olup olmadığı sorulabilir. Bazı araştırmacılar başka problemlerle ilgili araştırmalarında bu konuya değinmişlerdir. HALLWORTH ve WAITE (1963)¹³ bülûğ çağındaki kızların kıymet hükümlerinde ve LAZOWICK (1955)¹⁴ idenfikasyon incelemesinde, SMALL'da (1959) aynı konuda araştırmalar yapmışlardır. WARE (1959) zekâ ile semantik yapının münasebetiyle ilgili bir araştırmasında erkek ile kadın deneklerin faktör yapılarını mukayese etmiştir. Bu araştırmaların hiç birinde erkeklerle kadınların faktör yapılarında manidâr farklılaşmalar ortaya çıkmamıştır. Ancak, bazı kavramların mânalarına bağlı olarak cinsiyete dayanan bazı farklılaşmalar göze çarpmaktaydı.

Zikredilen çalışmalardan OSGOOD, CANTRIL ve KLINEBERG'in kültürlerarası araştırmalarında kâhillerden mürekkep denek gruplarının ele âlihmiş olduğu görülmektedir. Halbuki, kâbillerin karmaşık kelâmî davranışlarını anlayabilmek için çocuğun ilk basit tekâmül devrelerindeki kelâmî davranışlarını incelemenin çok faydalı olacağı aşikârdır. SMALL, WARE ve DI VESTA gibi araştırmacılar ise, çocuklarla yaptıkları deneyleri sadece kendi kültür gruplarına hasrederek kültürlerarası mukayeselere girişmemişlerdir. Bu çalışmamızda bu iki tip araştırmayı birleştirerek OSGOOD'un kültürlerarası araştırmasındaki teknikten mülhem, iki farklı kültüre mensup çocuklar üzerinde incelemeler yapılmıştır. Bu suretle, çocuğun erken ve basit inkişaf seviyelerini inceleyerek erginin karmaşık kelâmî davranışı hakkında daha etraflı bilgilerin edinilmesi mümkün olacaktır. Çalışmamızda kullanılan denek grupları kültür bakımından aralarında çok büyük farklılaşmalar beklenmemekle beraber, yine de bazı farklılaşmaların bulunması gereken Türk ve İran'lı çocuklardan mürekkepti. Tecrübeler 7 üâ il yaşları arasında 200 Türk ve 200 İran'lı çocuk olmak üzere 400 denek katılmıştır. Kullanılan metot, OSGOOD'un kültürlerarası çalışmalarında kullandığı,

13. Hallworth, H. J. ve Waite, G., (1963) A factorial study of value Judgments among adolescent girls. Brit. J. Verb, Learn. Verb. Behav., 5. 268-274.

yukarda zikredilen metodun ilk iki merhalesinin çocuklara uygulanabilecek bir şekilde adapte edilmesinden mürekkeptir. Çocuklara, ilk önce, kendi kültür gruplarında önceden denenmiş olan 100 isimden ibaret kavram listesi verilmiş ve bunları sıfatlarla cevaplandırmaları istenmiştir.

Çeşitli yaşlardaki ve iki değişik kültürdeki çocuklardan elde edilen sıfatların özellikleri gerek kültürcü gerekse kültürlerarası karşılaştırmalara imkân vermekte ve bu hususta son derece orjinal ve enteresan mukayeselerin yapılmasına önayak olmaktadır.

Tecrübelerin ikinci merhalesinde her kültür grubu için sıfatlardan elde edilen neticelere dayanarak hazırlanmış beş dereceli bir semantik-Farklaşma-Ölçeği belirli sayıda isimlere tatbik edilmiş ve kâhillere çeşitli kültürlerde yapılmış olan bu tecrübelerin şimdiye kadar üzerinde çocuklarla araştırma yapılmamış bulunan iki değişik kültür grubunda da uygulanması mümkün olmuştur.

Tecrübeler sonucunda 7 yaş gibi son derece küçük yaş gruplarına dahî bu metodun tatbikinin mümkün olduğu anlaşılmıştır. Böylece çok küçük yaşlardan başlayarak dildeki «mâna» probleminin tekâmülünü bir bakıma incelemek mümkün olmuş ve daha ileri araştırmalarda dilin tekâmülünü inceleyeceklerine faydalı olabilecek seviyede zengin tecrübî datalar (veriler) elde edilmiştir. Bu veriler ayrı bir cilt halinde sunulmaktadır. Çalışmamızda, dolaylı olarak, çocukların aütüt formasyonları, kavram teşekkülleri, kelime hazineleri ve genelleme imkânları hakkında bilgi toplamak mümkün olabilmiş ve bu konuda yapılacak ileri araştırmalara kaynak teşkil edebilecek seviyede veriler elde edilmiştir.

BİRİNCİ SERİ TECRÜBELER : İSİM TENBİHLERİNE VERİLEN SIFATLAR

A. METOT

1. ALET

Birinci Serî Tecrübelerde C. E. OSGOOD¹⁵'un beynelmilel araştırmasını-

15. C.E. OSGOOD, W.K. ARCHER, M.S. MIRON, (1962) The Cross-Cultural Generality of Meaning Systems, Institute of Communications Research, University of Illinois. (Mimeo).

da kullandığı 100 kelimelik standart isim-listesi tenbih olarak kullanılmıştır. Bu isim listesi daha önce Türkiye'de¹⁶ ve İran'da¹⁷ orta okul seviyesindeki öğrencilere tatbik edilmiş bulunuyordu. Tecrübelerde kullandığımız isim listesi Tablo 1 de gösterilmektedir.

OSGOOD ve arkadaşları (15) bu isim listesini ilk defa 1962 senesinde başladıkları mâna sistemlerinin genelliği ile ilgili kültürler arası bir çalışmada kullanmışlardır. Bu liste daha önce tesbit edilmiş bulunan 200'den fazla bir kelime listesi arasından seçilmiştir. Bu seçime en önemli kriter olarak kelimelerin «tercümeğe müsait olma» özelliği kabul edilmiştir. İngilizceyi son derece iyi bilen 10 kişi her bir kelimeyi tercümede «güçlük» veya «kolaylık» bakımından değerlendirmişlerdir ve kelimelerin seçiminde bu husus dikkate alınmıştır. Kelimelerin seçiminde ikinci kriter kelimelerin «verimlilik» vasfıdır. Bu vasıf, Amerika'da ve Finlandiya'da 100'er öğrenciye tatbik edilerek tesbit edilmiştir. Meselâ, «kan» kelimesi bu iki kültürde sadece «kırmızı» tepkisi uyandırdığı için «verimsiz» bir kelime kabul edilmiş ve listeye dahil edilmemiştir. Böylece, mümkün olduğu kadar, farklı sıfatlarla tepki uyandırabilen kelimeler listeye ithal edilmiştir. OSGOOD ve arkadaşları tarafından belirtildiğine göre son liste tercüme kolaylığını ve verimliliğini temin edecek bir seviyededir.

TABLO : 1 100 İsimlik Standart Liste

Türkçe	Farsça	Türkçe	Farsça
1. Ev	Hane	51. At	Esb
2. Kız	Dohter	52. Evlenme	Erusi
3. Resim	Eks	53. Oyun	Bâzi
4. Et	Kušt	54. Renk	Renk
5. Güven	İtimat	55. Kalb	Gelb
6. Acı	Derd	56. Dost	Düst
7. Mağlûbiyet	Şikest	57. Ölüm	Merk
8. Kitap	Kitab	58. Bilgi	Dâniş
9. Göl	Deryaçe	59. Hürriyet	Azâdî
10. Yıldız	Sitare	60. İnanç	İtikad
11. Muharebe	Cenk	61. Başarı	Muveffekiyet

16. B. TOĞROL (1967) Duygusal Anlam Sistemleri, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

17. S. WOLFE (1968) University of Tehran, Research Unit. (Şahsî yazışma).

12. Tehlike	Hater	62. İp	Tenab
13. Anlayış	Hemderdi	63. El	Dest
14. İlerleme	Pişreft	64. Anne	Mâder
15. Bardak	Fincan	65. Düğüm	Gireh
16. Cesaret	Şücaet	66. Hayat	Zindegi
17. Hırsız	Dozd	67. Baş	Ser
18. Ekmek	Nan	68. G. gürültüsü	Reed
19. Sevgi	Eşg	69. Hakikat	Hekiket
20. Meyva	Mîve	70. Yazar	Nevisende
21. Kuş	Perende	71. Müzik	Musiği
22. Yılan	Mar	72. Uyku	Hâb
23. Sıcaklık	Germa	73. İstikbal	Ayende
24. Harita	Nekşeyicoğrafya	74. Yumurta	Tohmemorğ
25. Koca	Şoher	75. Kök	Riše
26. Yağmur	Bâran	76. Güneş	Afitab
27. Ağaç	Direht	77. Köpek	Seg
28. Taş	Seng	78. Para	Pul
29. Diş	Dendan	79. Duman	Dud
30. Kulak	Kuş	80. Balık	Mâhi
31. Saygı	İhtiram	81. Adam	Merd
32. Gülüş	Hande	82. Çarşamba	Çeharşenbe
33. Aydede	Mah	83. İskemle	Sendeli
34. Rüzgâr	Bad	84. Suç	Corm
35. İş	Kâr	85. Talih	Beht
36. Hikâye	Desitan	86. Barış	Solh
37. Ceza	Tenbih	87. Saç	Mu
38. Zenginlik	Servet	88. Yiyecek	Geza
39. Kadın	Zen	89. Tohum	Dane
40. Bulut	Ebr	90. Polis	Polis
41. Kedi	Gorbe	91. Baba	Peder
42. Zehir	Zehr	92. Korku	Ters
43. Cürüm	Cinayet	93. Zevk	Hoşi
44. Açık	Gorsengi	94. Gaye	Maksud
45. Tercih	İntihap	95. Ateş	Ateş
46. Gürültü	Seroseda	96. Doktor	Doktor
47. İhtiyaç	İhtiyac	97. Kudret	Gudret
48. Ümit	Ümid	98. Pencere	Pencere
49. Hiddet	Heşm	99. Nehir	Rûdhane
50. Dil	Zeban	100. Su.	Farsça

2. DENEKLER

İki ayrı kültür grubuna mensup çocuklar üzerinde yapılmış olan bu tecrübelerde ilkokul çağındaki öğrenciler denek olarak kullanılmıştır. 7 ilâ

11 yaşları arasındaki 5 yaş grubunu temsil eden ilkökul öğrencilerinden her yaş grubu için iki kültürde de 40'ar kişilik denek kullanılmıştır. Böylece, tecrübeler 200 TÜRK ve 200 İRAN'lı deneğe tatbik edilmiş bulunmaktadır. Denekler ilkökulun birinci sınıfından başlayarak, 5. sınıfına kadar mevcut çocuklar arasından gelişigüzel seçilerek tecrübelerle ithal edilmişlerdir. Daha önceden yapmış olduğunuz ön tecrübelerde, kız deneklerle erkek denekler arasında davranış yönünden farklılaşma tesbit edemediğimiz için, kullandığımız deneklerde cinsiyet ayrımı yapılamamıştır.

İstanbul'daki tecrübeler, Beyazıt'taki Koca Ragıp Paşa İlk Okulu'nda uygulanmıştır. İran'daki tecrübeler de Tahran'daki Ferhad ile Okulu'nda okuyan öğrenciler denek olarak katılmışlardır. Bu okul da İstanbul'daki okul gibi şehrin orta halli bir semtinde bulunuyordu. Böylece, her iki memleketteki denek guruplarımızın Sosyo-Kültürel durumlarının eşit olmasına çalışılmıştır. Bu ilkökul çağındaki çocukların dış kültürlerin tesirlerinden uzak, sadece kendi kültürlerinin tesiri altında kaldıkları tabii idi. Tecrübelerde her iki kültürde yekûn olarak 400 denek kullanılmıştır. Bu 400 denekten sekseni 7, sekseni 8, sekseni 9, sekseni 10, sekseni 11 yaşlarındaydı.

3. TECRÜBELERİN TATBİKİ

Tecrübeler, 7 - 8 yaşındaki deneklere her iki kültür grubunda da, birer birer uygulanmış; 9, 10, 11 yaşlarındaki deneklere ise küçük gruplar halinde okuldaki boş bir odada tatbik edilmiştir. Ferdî olarak yapılan tecrübelerde, çocuklarla önceden konuşularak rahatlamaları temin edilmiş bu arada, isimleri, soyadları, sınıf numaraları, baba mesleği ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Denekleri böylece tecrübeye hazır bir duruma getirdikten sonra, kendilerine okul dersleri veya başarılarıyla ilgili olmayan küçük bir tecrübenin yapılacağı söylenmiştir.

7 - 8 yaşlarındaki çocuklara ferdî tecrübeye başlamadan önce şu talimat verilmiştir :

— «Elinizdeki şu kaleme bakınız. Bu sizce nasıl bir kalemdir?»

Deneğin verdiği cevaptan sonra aynı konu yeniden tekrarlanarak :

— «Bu gördüğünüz nasıl bir silgidir, nasıl bir defterdir?» gibi sualler sorulmuştur. Bundan sonra deneğe : «İşte size göstereceğim bu şeyler birer isme tekabül eder, sizin verdiğiniz cevaplara da sıfat denilir. Meselâ, güzel kalem, yumuşak silgi, siyah tahta gibi. Bu çift kelimelerden; tahta, kalem, silgi birer İSİM, siyah, güzel, yumuşak da birer SIFATTIR. Şimdi size bazı isimler vereceğim, siz de bunlara birer sıfat vereceksiniz.

Okul....., sokak....., oda.....

Denekler sıfat bulmakta güçlük çektikleri vakit :

— «Okul sizce nasd bir okul, sokak nasd bir sokak?» gibi sorulara cevap bulmaya teşvik edilmişlerdir. Bundan sonra :

— «Size şimdi bazı isimler okuyacağım, sizler de biraz düşünüp bunlara sıfatlar bulacaksınız. Ben de bulduğunuz bu sıfatları defterime yazacağım. Bakahm ne kadar değişik sıfatlar bulabileceksiniz? Anlaşıldı değil mi? iyice düşünüp, her isim için aklınıza gelen sıfatları bana söyleyin.»

Bundan soma, tecrübecinin kendisi deneklerin cevaplarını tecrübe kâğıtlarına yazmıştır.

9, 10, 11 yaşlarındaki denekler ise, küçük gruplar halinde boş bir odaya alınarak kendilerine şu talimat verilmiştir :

— «Elinizde 100 kelimelik bir liste var. Her kelimenin karşısına o kelimeye uygun sıfatı yazacaksınız. Bunu yaparken, kelimeyi kısa bir cümle içinde düşünebilirsiniz. Meselâ, size gül kelimesi verilmişse bunu, 'Bu bir sarı güldür' cümlesi halinde zihninizden geçirebilirsiniz. Veya otomobil kelimesini, 'Bu bir pahal otomobildir' şeklinde düşünebilirsiniz. İsimlerin yanına tam cümleler değil, yalnız o cümle içinde geçen sıfatı yazacaksınız. Yâni, cümleleri bütün olarak yazmaya ihtiyaç yoktur. Bu sıfatları yazarken, bir işme uyan en iyi bir sıfatın bulunmadığım, aklınıza gelen, sizce uygun bulduğunuz sıfatı yazmakta serbest olduğunuzu hatırlatmak isterim. Elinizdeki kâğıtları doldururken birbirinize bakmaya, birbirinizle konuşmaya, yerinizden kalkmaya hiç lüzüm yoktur. Hepiniz akıllı çocuklarsınız, eminim ki, kendi kendinize çahşarak elinizdeki kâğıtları doldurabileceksiniz. Birbirinize sormadan da hepiniz bir çok sıfat bulabilirsiniz. Soracağınız bir şey var mı? Başlayabilirsiniz.»

Talimat verildikten sonra, deneklerin dikkatini dağıtmamak için tecrübe odasında lüzumsuz harekete müsaade edilmemiştir.

4. SONUÇLARIN ANALİZİNDE KULLANILAN METOTLAR

Tecrübelerin birinci kısmında deneklerden kendilerine tenbih olarak verilen isimlere bir sıfat cevabı bulunmaları istenmiştir. Ek Ciltteki Birinci Tablolardan görüldüğü üzere, her tenbih kelimesine verilmiş olan sıfat cevapları tesbit edilerek bunların her yaş grubundaki frekansları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Böylece Ek Ciltte 1^a ve 1^b Serisi olarak takdim edilen 230 sayfalık tablolar elde edilmiştir. Bu tablolardan 1^a serisi TÜRK deneklerden elde edilen neficeleri, 1^b Serisi ise İRAN'lı deneklerden elde edilen ne-

ticeleri gösteriyordu. Sıfat frekanslarının yaş gruplarına göre tanzim edildiği bu tablolarda sıfatlar harf sırasına göre dizilerek tabloların kolaylıkla incelenmeleri mümkün olmuştur. Tablolar tenbih kelimeleri bakımından da harflere göre sıralanmıştır. Böylece, iki ayrı grupta 5 farklı yaştaki çocukların Standart İsim Listesine vermiş oldukları cevaplardan müteşekkil 230 sayfalık zengin bir veri kaynağı elde edilmiştir.

Bunu takiben, Metinde ki Tablo 2^a ve Tablo 2^b de görüldüğü üzere, her tenbih kelimesine her yaş grubu tarafından verilmiş bulunan Sıfat Çeşitleri'nin Miktarları hesaplanmıştır. Böylece, her kelimenin Verimlilik İndeksi tesbit edilebilmiştir. Bu 2^a ve 2^b Tablolarında, ilâveten, her tenbih kelimesi için verilen çeşitli tepki miktarlarının toplam ve ortalamaları da hesaplanarak gösterilmiştir.

Tablo 3^a ve 3^b de çeşitli tenbihlere cevap veremiyen deneklerin miktarları gösterilmiştir. Ne gibi kelimelerde bu tip tepkilerin bulunduğu ve bunların sebep ve vüs'atlerinin, iki ayrı kültür grubundaki özellikleri incelenmeğe değer ve enteresandır.

Ek Ciltteki Tablo II^a ve II^b Serisinde harf sırasına göre dizilmiş bulunan cevapların (yani denek tepkilerinin) hangi yaş grubunda hangi tenbih kelimesi için kullanıldıkları frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Böylece, çeşitli tepkilerin, yâni sıfatların, tenbih kelimelerine, yâni isimlere kullanılış bakımından nisbetleri rahatça ortaya çıkmaktadır. 211 sayfa tutan bu seri tabloların (a) Serisi TÜRK deneklerden, (b) Serisi ise İRAN'lı deneklerden elde edilen neticelerdir. Ve gerek her iki grup içindeki çeşitli yaşdaki deneklerin ve gerekse her iki kültürarasındaki neticelerin mukayesesini mümkün kılmaktadır.

Deneklerin tenbih listesine vermiş oldukları sıfatların çeşitleri incelendiği zaman bazı kelime'lerin verimlilik yönünden daha zengin oldukları göze çarpmaktaydı. Metindeki 4^a ve 4^b Tablolarında çeşitli yaş gruplarında en farklı sıfat tepkisi uyandıran kelime'ler gösterilmiştir.

Yine Metindeki 5^a ve 5^b Tablolarında ise bazı denekler tarafından cevap verilmeyen tenbih kelimeleri frekans sıralarına göre mertebelenmiş bir şekilde takdim edilmiştir.

Ek Ciltteki III^a ve III^b Serisindeki 39 sayfa tutan tablolarda çeşitli cevapların bütün tenbih listesine her yaş grubu tarafından verilmiş olan frekanslar ve bunların toplamları gösterilmiştir. Böylece hangi sıfatların hangi

yaşlarda en fazla kullanıldıkları ve toplam olarak bir dil grubunda en frekant olarak kullanılan sıfatların tesbiti mümkün olmaktadır.

Her iki kültür içinde çeşitli yaş gruplarındaki deneklerin 100 isim listesine verdikleri farklı sıfat cevaplarının frekans tabloları hazırlanarak ortalama ve standart sapmalarının neticeleri Metindeki 6 ve 7 inci Tablo Serisinde incelenmektedir. (Tablo 6^a - 6^e - ve 7^a - 7^e). Bu 10 tabloda elde edilen neticeler ise 8 numaralı Tabloda özetlenmektedir.

Metindeki 9^a ve 9^b Tablolarında her yaş grubu için en frekant sıfatlar ve bunların yüzdeleri mertbe sırasına göre dizilerek takdim edilmiştir.

B. BİRİNCİ SERİ TECRÜBELERDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

1. 100 TENBİH KELİMESİNE VERİLEN CEVAPLAR :

Sonuçların analizine başlarken her isim için bir sayfa ayrılarak deneklerin her bir isim için kullandıkları sıfatlar ve bunların her yaş grubu için frekansları tesbit edilmiştir. EK Ciltteki 1^a ve 1^b serisindeki 234 sayfa tutan tabloların birinci serisi (1^a) TÜRK deneklerle ilgili neticeleri göstermekte, (1^b) ise İRAN'lı deneklerin neticelerini vermektedir. Bu verilerden hareket ederek gerek tenbihler, yâni, isimler ve gerekse sıfatlar, yâni cevaplarla ilgili istatistiki tahliller yapılarak enteresan neticeler elde edilmiştir. Şurasını belirtmek isteriz ki 234 sayfa tutan bu tablolar gerek tenbih kelimesi ve gerekse cevaplar bakımından harf sırasına göre dizilmiş olduğundan son derece rahat kullanılabilen bir durumdadır. Tablonun sol ilk sütununda dizilmiş olan cevapların yaş gruplarındaki miktarları ayrı ayrı gösterilmiştir. 7 ve 8 yaşlar ferdî olarak verildiğinden, 7^t ve 8^t olarak belirtilmiş grup halinde uygulanan 9, 10 ve 11 yaşların yanında G harfi ilâve edilmiştir : 9^G - 10^G - 11^G gibi. Ayrıca en sağdaki sütundan her cevabın toplam frekansı görülmektedir. Böylece, 200 Türk ve 200 İranlı olmak üzere iki ayrı kültüre mensup çocuklardan elde edilmiş olan bir hayli zengin veri toplamı dil psikolojisiyle ilgili herkes tarafından kullanılıp incelenebilecek ve ayrı ayrı kelimelerin özellikleri yönünden tahlilleri yapılabilecek bir durumda takdim edilmiştir.

Metindeki Tablo 2^a ve 2^b bahsi geçen Ek Ciltteki Birinci Seri Tabloda faydalanarak hazırlanmıştır. Bu tablolarda her bir tenbih kelimesi için

her yaş grubunda kullanılan değişik sıfatların miktarı, yâni, kelimelerin «Çeşitlilik Endeksleri» veya «Verimlilik» özellikleri gösterilmektedir. Bu tablolar incelendiği zaman, meselâ, 2^a tablosunun 7 yaşta ait sütununda «GÜVEN» tenbihine sadece 3 çeşit sıfat verildiği görülmektedir. Ek Ciltteki Birinci Seri Tablolarımızda bu tenbih kelimesi, incelendiği zaman, gerçekten, bu yaştaki deneklerin sadece «AZ» (2), «ÇOK» (6) ve «İYİ» (1) sıfatlarını kullandıklarını ve toplam olarak 40 denekten sadece 9 unun bu 3 sıfat ile tepkide bulunduğunu görürüz. Buna karşılık, yine 2^a tablosunda «KİTAP» kelimesinin 18 çeşit sıfatla vasıflandırıldığı görülmektedir. Yine Ek Ciltte, bu sıfatların hangi sıfatlar olduğunu 2. sütunda incelemek mümkün olmakta ve «BÜYÜK» ile «RESİMLİ» nin en frekant cevaplar oldukları anlaşılmaktadır. Bu yaş grubundaki 40 denegin hepsi bu kelimeye cevap vermişlerdir.

Tablo 2^a incelendiğinde muhtelif yaşlardaki sıfat çeşitlerinin yaşa bağlı olarak arttığını görmekteyiz. Bu durum Tablo 2^b de de aynıdır. Gerek Türk çocukları ve gerekse İranlı çocukların kavramları mânalandırmak için kullandıkları sıfat miktarı yaş ile bağlantılı olarak devamlı bir artış göstermektedir. Her iki gruptaki çeşitli yaşlara mensup deneklerin kullandıkları sıfat çeşitlerinin ortalaması özet olarak şöyledir :

Yaş Grubu	7	8	9	10	11
TÜRK	8.90	9.11	13.15	14.33	15.45
İRANLI	7.61	10.55	13.94	14.27	16.34

Her iki grubun neticelerinde 7 yaşlarındaki çocukların 100 isme gösterdikleri sıfat tepkilerinin 7 ile 9 arasında olduğu yani kullandıkları kelimelerin aşağı yukarı % 8 civarında bir kısmının sıfat olduğu, bu durumun 8 yaşında % 10 ve 9 yaşında % 14 ve 11 yaşında da % 16 civarına yaklaştığı görülmektedir. Yani beş kademelik bir yaş artışında, ilk okulun birinci sınıfı ile 5. sınıfı arasındaki çocukların kullandıkları sıfat çeşidinde % 90 bir artış göze çarpmaktadır. Durum her iki kültürde de aynıdır. Bu husus çocukların kavramları mânalandırmalarında olgunlaşmaya bağlı olarak bir tekâmül meydana geldiğini göstermektedir. Bu sonucun kâhillere mukayesesine ilâveten gerek Türkçe ve gerekse Farsça standart lügatlarda mevcut kelime hazinesinin incelenmesi sonucunda yapılacak mukayeseler lisan psikolojisi yönünden önemli neticeler ortaya çıkarabilir.

Tablo 6^a ilâ 6^e ve Tablo 7^a ilâ 7^eye kadar olan tablolarda 100 isim listesine verilen farklı sıfat cevaplarının ortalama (M) ve standart sapma-

ları(σ) her iki kültür grubu için frekans dağılım tablolarıyla birlikte takdim edilmektedir. Bu tablolardan, Türk grubundaki deneklerin ortalama standart sapmasınının 3.54, İran'lı deneklerin ise 4.14 olduğu görülmektedir. İranlı denekler Türklere nisbeten daha değişken (Variable) bir durum göstermektedirler. Türk deneklerin 11 yaştaki standart sapma miktarı biraz yükselmekle beraber, mânidar bir seviyeye erişmemiştir. Buna karşılık, İran'lı deneklerin standart sapmaları 7 yaşında en fazla bulunmakta ve 11 yaşına kadar tedrici olarak azalmaktadır. Türk denekler bütün yaşlarda kendi kültür gruplarından edinmekte oldukları kavramlarla ilgili mânalandırma seviyelerinde artma gösterirken, bu artış daha küçük yaşlarda homojen bir manzara arz etmekte, İranlı denekler ise, bu bakımdan daha heterogen bir durumda bulunmaktadır. Bu husus, her iki kültür grubundaki benzeşmelere rağmen, enteresan bir farklılaşmayı işaret eden bir husustur.

Tablo 2^a ve 2^b deki son sütunda her kelimeye ait sıfat tepkilerinin genel ortalamaları görülmektedir. İsim tenbihlerine toplam olarak bakıldığında cevaplarının bazı isimlerde çok çeşitli bazı isimlerde ise, buna mukabil, az çeşitli olduğu, hattâ bazılarında hiç bir cevap verilmediği göze çarpmaktadır. İsimlere verilen çok çeşitli sıfatlar şüphesiz ki o kültürde o kelime ile ilgili olarak «sterotipi» noksanlığını gösterecek ve o kültürdeki değişik kimselerin ismi muhtelif şekillerde vasıflandırdığını belirtecektir. Bir kelimeye deneklerin büyük bir çoğunluğu aynı veya benzer sıfatlarla cevapta bulunmuşlarsa bu durum kültürel bir «sterotipi»ye işaret eder, yâni, pek çok kimsenin o kavramı aynı şekilde vasıflandırdığını gösterir.

Tablo 4^a ve 4^b de çeşitli yaş gruplarındaki Türk ve İranlı deneklerin «en çeşitli sıfat cevabı» ile tepkide buldukları kavramlar dizilmiştir. Bu Tablodan «verimlilik özelliği» fazla olan isimler 14 ve 15 frekans alt hudut olmak üzere, gösterilmektedir. Tablodan yaş grupları arttıkça «verimlilik» özelliği bulunan kavramların çoğaldığı görülmektedir. 7 yaşındaki Türk çocukları için sayısı 9 olarak tesbit edilen «verimli» kavramların, mânidar bir artışla, 9 yaşında 41; 11 yaşında 38 olduğu görülmektedir. Durumun İranlı çocuklarda da bu yönden aynı olduğu aşağıda görülmektedir.

Yaş grupları	7	8	9	10	11
TÜRK	9	13	41	34	38
İRANLI	13	20	43	42	56

7 yaşındaki Türk çocuklarında en çok çeşitli kelimelerle tepkide bulunan kavram «KİTAP»tır. Gerçekten, İlk Okula yeni başlamış olan bu çocuk-

lar için KİTABIN en çeşitli heyecan kaynağı olmasından daha tabii ne olabilir? 7 yaş listesine bakıldığında çocukların «BARDAK» «BALIK» «EL» «KÖPEK» «KUŞ» gibi hayvan, nebat ve eşya ile ilgili kelimelere «Çeşitli» olan sıfatlarla tepkilerde buldukları görülmektedir. Aynı yaştaki İranlı çocuklarda en çeşitli sıfat cevabı ortaya çıkaran «KIZ» kelimesidir. Bunu takiben «MEYVA» «BALIK» «ADAM» «KEDİ» «KİTAP» gibi kelimeler yer almaktadır. Bu kültüre mensup çocuklarda insanla ilgili kavramlar, nebat, eşya ve havanın yamsıra «çeşitlilik» göstermekte ve emosyonel bir ağırlık taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Her iki grupta «BALIK» «KÖPEK» «KEDİ» ve «KİTAP» kelimeleri müşterek olmakla beraber, diğerleri farklıdır.

8 yaşındaki Türk çocuklarının «çeşitlilik» yönünden en verimli isimlerini «KÖPEK» «AT» «BARDAK» «KİTAP» gibi çevre ile ilgili konular teşkil etmektedir. Buna karşılık, 8 yaşındaki İranlı çocuklarda «ADAM» «KADIN» «HIRSIZ» «KOCA» «DOKTOR» gibi insan konuları diğer konuların önünde yer almaktadır.

9 yaşındaki Türk çocuklarında ise artık «ADAM» «KADIN» «DOKTOR» «BABA» «KIZ» «ANNE» gibi insanla ilgili kavramlar, diğer kavramlarla birlikte «çeşitlilik» yönünden ortaya çıkmaktadır. Bu yaşta «çeşitlilik» bakımından yüksek olan kavramların sayısı da yukarıda görüldüğü üzere, bir önceki yaştaki 13 frekanstan 41'e yükselerek, bu yaş grubunda çocukların kavramlarla ilgili bilgi hazinelerinde ani bir aşama olduğu, bu yaşın bu bakımdan önemli gelişme merhalesi olarak ortaya çıktığı, böylece, tesbit edilmiştir.

9 yaşındaki İranlı çocuklar da Türk çocuklarındaki seviyede olmamakla beraber, yine de 20 den 43'e bir yükselme tesbit edilmiştir. Bu da mâni-dar bir seviyededir. Bu yaş grubunda «ADAM» «YAZAR» «KADIN» «KOCA» «EL» gibi insanla ilgili kavramların yamsıra «CESARET» «İŞ» gibi mücerret kavramlar diğer hayvan, nebat ve eşya ile ilgili kavramların yamsıra ortaya çıkmaktadır.

10 yaşındaki İranlı çocuklarda «ADAM» «HIRSIZ» «KADIN» «POLİS» «KOCA» «DOKTOR» gibi insanla ilgili kavramlar ve «HAYAT» «HAKİKAT» «ÖLÜM» «GAYE» «SUÇ» «TALİH» gibi mücerret kavramlar çeşitli sıfatlarla tepki uyandıran kelimeler olarak ortaya çıkmaktadır.

11 yaşındaki Türk deneklerde «ADAM» «KADIN» «YAZAR» «DOKTOR» «BAŞ» gibi insanla ilgili kelimelerin ve «BARIŞ» «İNANÇ» «İS-

TİKBAL» «ZEVK» gibi mücerret terimlerin yanısıra «BARDAK» kelimesi de en «verimli» bir isim olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk grubundaki bu BARDAK kelimesi İlk Okul çağındaki bütün yaş gruplarının listesinde «çeşitlilik endeksi» yüksek olan bir kelimedir ve ilk anda izahı güç gibi görünebilir. Ancak, bahis konusu ilk okuldaki çocukların okuldaki günlük yaşantılarında diğer en frekant kelime olan «KİTAP»ın yanısıra oldukça önemli bir yeri olduğunu söylemek isteriz. Küçük çocukların okulda dersleri kadar kendileri için önemli bir de «beslenme» saatleri vardır, ve bu saatte okul tarafından hazırlatılan ve her çocuğun içmesi mecburi olan «ayran» dağıtılmaktadır. Bu bakımdan BARDAK, ayranı sevenler ve sevmeyenler, bardağı evde unutanlar veya unutmayıolar, bardağını az dolduranlar, çok dolduranlar arasında çeşitli tepkilere sebebiyet vermektedir.

11 yaşındaki İranlı çocuklardaki «ADAM» ve benzeri insan terimlerinin yanısıra «ANLAYIŞ» «İLERLEME» «İNANÇ» «MAĞLUBİYET» gibi mücerret terimler yine çok «verimli» olarak göze çarpmakta ve bunları diğer hayvan, nebat veya eşya ile ilgili kelimeler izlemektedir. Bu yaş grubundaki «verimlilik» özelliğine sahip kelime listesinde bir önceki yaş grubuna nisbeten bir yükselme görülmektedir. Bu yaş grubu bu kültürde, muhtemelen, çocukların olgunluk seviyesinde bir yeni merhaleye işaret etmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz «verimlilik» yönünden yüksek seviyede olan isimlerin yanısıra «verimlilik» seviyeleri «son derece aşağı» olan bir takım kavramların da her iki kültür grubunda mevcut oldukları görülmektedir. Tablo 5^a ve 5^b den görüleceği üzere, bu kavramların her iki kültür grubunda da aşağı yukarı tamamen mücerret terimlere hasredildiği ortaya çıkmaktadır.

Her iki grupta da 7 ve 8 yaşlarında «verimsizlik» endeksleri daha yüksek bir seviyede, 9, 10, 11 yaşlarında ise daha aşağı bir seviyededir. Türk çocukları için en az verimli olan kavramların «CÜRÜM» «MAĞLUBİYET» «GÜVEN» «HÜRRİYET» gibi gerçekten gerek mâna yönünden bu yaşlar için henüz olgunlaşmamış, gerekse kelime yönünden, belki de az işitilmiş kavramlar oldukları göze çarpmaktadır. İranlı çocukların grubunda «İNANÇ» «ZEVK» «ÜMİT» gibi kelimeler her yaş grubunda «Verimsiz» seviyede olan kelimelerdir. Bu kelimelerin de mücerret kelimeler oldukları görülmekte ve bu bakımdan her iki gruptaki çocuklar benzeşmeler arz etmektedir. Yalnız, İranlı çocuklarda rastlanan «GÖKGÜRÜLTÜSÜ» kelimesinin «verimsiz» oluşunun sebebi bu kelimenin tenbih listesinde çocukların bilmedikleri eski bir kelime ile tercüme edilmiş olmasından ötürüdür.

Ö Z E T :

100 Tenbih kelimesine verilen cevapların incelenmesinde Türk ve İranlı çocukların isim listesine verdikleri sıfat cevaplarının her iki grupta da yaşa bağlı bir şekilde artış gösterdiği tesbit edilmiştir. Ancak, cevapların değişkenlik makyasları (standart-sapmaları) Türk grubunda her yaşta eşit miktarda olmakla beraber, İranlı grupta durumun böyle sabit olmadığı, küçük yaşlarda daha mütahavvil oldukları yaş ilerledikçe standart sapma miktarının daha küçüldüğü göze çarpmaktadır.

İsmlere verilen sıfatların çeşidi yönünden küçük yaş grubunda daha az sayıdaki kavramların ileri yaşlarda ise daha çok sayıdaki kavramların «verimlilik» özelliğine sahip oldukları görülmektedir. Her iki grup için müşterek olan bu husus Türk ve İranlı çocuklarda bazı bakımlardan bazı farklılaşmalar göstermektedir. Türk grubunda küçük yaşlarda eşya, nebat, hayvanla ilgili kavramların «verimli» oldukları, ve yaş grupları ilerledikçe insanla ilgili kavramların da diğer kavramlarla birlikte «verimli» oldukları göze çarpmaktadır. İranlı çocuklarda ise daha ilk yaşlardan itibaren, insanla ilgili kavramlar diğer kavramlarla birlikte «verimlilik» bakımından bir zenginlik arz etmektedir. Bu iki kültür grubunda bu ufak tefek farklılaşmaların yanısıra şunu da ilâve etmek isteriz ki «çeşitlilik-endeksi» yüksek olan kavramlardan % 70'i farklı kavramlardır. Psikolojik dü yapısında kavramların mâna yönünden her iki kültürde de müşterek olarak kümelenmedikleri göze çarpmaktadır. Her kültürün kendi yapısı içinde kelimelerin mâna ağırlıkları ve istikametlerinin var olduğu, böylece, ortaya çıkmaktadır. Ancak, az tepki verdiren, yâni, sterotipi gösteren «verimsiz» kavramların her iki kültür grubunda mücerret kelimelere mahsus olduğu ortaya çıkmıştır. Kâhillerle bu bakımdan yapılacak mukayeselerin enteresan sonuçlar vermeleri beklenebilir.

2. SIFATLARIN ANALİZİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR :

Ek Ciltteki II^a ve II^b serisindeki tablolarda çeşitli cevapların yâni sıfatların, harf sırasına göre dizilerek her yaş grubunda hangi kavramlara karşı kullanıldıkları tesbit edilmiştir. 211 sayfa tutan bu önemli ve zengin tahlil sonucunda bazı sıfatların kullanılış frekanslarının gerek miktar gerekse çeşit bakımından diğerlerine nisbeten çok fazla kullanılmış oldukları or-

taya çıkmaktadır. Yine, Ek Ciltteki III^a ve III^b Serisinde 40 sayfa tutan tablolarında, bir önceki tablolarında tahlilli bir şekilde belirtilen cevap frekanslarının, yaş grupları için toplam frekans şeklinde ifade edilmiş durumları, yâni, hangi sıfatların bütün yaş grupları için en frekant oldukları gösterilmektedir. Bu tablolardan istifade ederek hazırlanan sıfat listesi 9^a ve 9^b tablolarında gösterilmiştir. Bu tablolarda en çok kullanılan, ve dolayısıyla, kavramları mânalandırmada en önemli olan sıfatların her yaş grubu için frekansları, yüzdeleri ve toplam frekans ile toplam yüzdeleri gösterilmektedir. Böylece her iki kültür grubu için sıfatlar frekanslarına göre en büyükten en küçüğe doğru dizildiklerinde istatistiksel yönden her iki dildeki en önemli ilk 10 sıfatın bir çok bakımlardan benzeşir oldukları göze çarpmaktadır. Her iki grupta en fazla kullanılan ilk 12 sıfat çok ufak mertebe farklarıyla bütün yaş gruplarında hemen hemen bir birinin aynıdır. Her iki grupta da en frekant olan sıfatların bir ikisi müstesna hepsinin pozitif valörlü sıfatlar oldukları göze çarpmaktadır. Daha büyük yaşlardaki deneklerden elde edilmiş neticeye tamamen benzeyen bu netice¹⁸ bir kültüre mensup çocukların daha 7 yaşlarında bile kavramları mânalandırdıkları sıfatların birbirine benzeyen sıfatlar olduklarını ve teheyhucu yönden de hep birlikte pozitif bir mahiyet arz ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç, insanlığa inancımızı arttıran ve iyimser olmaya teşvik eden bir durumdur. SONUÇ olarak her iki dil grubunda kullanılan sıfatların birbirine benzeyen sıfatlar olduklarını ve insanların yaşantılarını değerlendirmede kullandıkları kelimelerin kendi dil ve içinde büyüdükleri kültüre rağmen, aynı olma eğilimini gösterdiklerini söyleyebiliriz. Tecrübelerimiz sonucunda anlaşmıştır ki 7 yaş gibi çok erken bir devrede dahi bu eğilim kazanılmış bir durumdur.

Tablo 2^a : 100 Tenbih Kelimesine Türk Denekler Tarafından Verilen Farklı Cevap Miktarları

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
1 Ev	10	11	15	19	19	74	14.8
2 Kız	13	13	16	12	12	66	13.2
3 Resim	11	16	15	14	11	67	13.4
4 Et	9	10	17	14	16	66	13.2

18. B. TOĞROL, Duygusal Anlam Sistemleri, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1967, s. 28.

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
5 Güven	3	6	9	12	12	42	8,4
6 Acı	5	11	14	12	15	57	11,4
7 Mağlubiyet	8	5	15	11	12	51	10,2
8 Kitap	18	15	20	18	18	89	17,8
9 Göl	10	10	10	13	12	55	11
10 Yıldız	13	8	13	10	16	60	12
11 Muharebe	5	6	11	14	13	49	9,8
12 Tehlike	8	7	13	11	13	52	10,2
13 Anlayış	7	7	10	9	10	43	8,6
14 İlerleme	8	10	12	16	13	59	11,8
15 Bardak	17	16	17	17	26	93	18,6
16 Cesaret	6	8	9	19	12	54	10,8
17 Hırsız	5	2	14	14	13	48	9,6
18 Ekmek	12	11	11	20	21	75	15,
19 Sevgi	6	6	13	12	15	52	10,4
20 Meyva	12	13	20	22	16	83	16,6
21 Kuş	15	11	13	14	17	70	14
22 Yılan	8	10	18	18	19	73	14,8
23 Sıcaklık	5	6	11	14	10	46	9,2
24 Harita	6	7	12	15	15	55	11
25 Koca	7	10	11	18	18	64	12,8
26 Yağmur	8	10	15	16	14	63	12,6
27 Ağaç	10	13	16	18	20	77	15,4
28 Taş	14	15	15	15	17	76	15,2
29 Diş	12	9	15	13	14	63	12,6
30 Kulak	7	7	15	14	14	57	11,4
31 Saygı	6	5	9	8	13	41	8,2
32 Gültüş	12	13	15	14	14	68	13,6
33 Aydede	10	10	16	11	14	61	12,2
34 Rüzgâr	8	8	17	15	15	63	12,6
35 İş	11	15	14	17	17	74	14,8
36 Hikaye	11	12	11	18	19	71	14,2
37 Ceza	7	8	14	14	14	57	11,4
38 Zenginlik	4	6	11	12	12	45	9
39 Kadın	12	9	21	22	21	85	17
40 Bulut	10	7	12	12	13	54	10,8

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
41 Kedi	14	14	13	15	18	74	14.8
42 Zehir	6	7	15	11	16	55	11
43 Cürüm	0	0	10	10	12	32	6.4
44 Açlık	7	7	13	10	12	49	9.8
45 Tercih	8	5	7	8	11	39	7.8
46 Gürültü	6	6	13	10	12	47	9.4
47 İhtiyaç	7	7	12	12	9	47	9.4
48 Ümit	8	8	12	14	16	58	11.6
49 Hiddet	5	7	15	9	14	50	10
50 Dil	10	14	16	18	16	74	14.8
51 At	11	17	13	10	16	67	13.4
52 Evlenme	7	3	12	11	15	48	9.6
53 Oyun	12	10	12	12	18	64	12.8
54 Renk	8	9	11	12	15	55	11
55 Kalp	9	9	14	20	16	68	13.6
56 Dost	6	7	15	13	10	51	10.2
57 Ölüm	6	7	10	11	13	47	9.4
58 Bilgi	6	4	10	12	13	44	8.8
59 Hürriyet	3	6	11	13	14	47	9.4
60 İnanç	8	7	11	13	17	56	11.2
61 Başarı	7	6	9	11	12	45	9
62 İp	10	10	15	13	14	62	12.4
63 El	15	12	20	24	20	91	18.2
64 Anne	6	7	15	13	13	54	10.8
65 Düğün	8	8	15	14	12	57	11.4
66 Hayat	5	7	13	11	14	50	10
67 Baş	12	16	16	22	26	92	18.4
68 Gökğürültüsü	10	9	14	16	14	63	12.6
69 Hakikat	6	8	8	9	14	45	9
70 Yazar	10	8	11	15	21	65	13
71 Müzik	13	11	17	15	20	76	15.2
72 Uyku	9	6	13	15	15	58	11.6
73 İstikbal	6	6	11	11	17	51	10.2
74 Yumurta	8	8	15	16	19	66	13.2
75 Kök	15	13	17	23	21	89	17.8
76 Güneş	11	13	13	16	15	68	13.6

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
77 Köpek	15	19	16	20	20	90	18
78 Para	9	11	11	17	18	66	13.2
79 Duman	10	10	12	13	13	58	11.6
80 Balık	16	11	18	19	18	82	18.8
81 Adam	11	13	25	27	24	100	17.6
82 Çarşamba	8	8	10	13	8	47	9.4
83 İskemle	11	14	20	20	24	89	17.8
84 Suç	7	7	11	10	10	45	9
85 Talih	5	9	8	14	15	51	10.2
86 Barış	4	4	9	8	17	42	8.4
87 Saç	10	8	14	13	13	58	11.6
88 Yiyecek	11	11	14	19	16	71	14.2
89 Tohum	12	9	14	15	18	68	13.6
90 Polis	8	5	15	17	20	65	13
91 Baba	9	5	16	13	14	57	11.4
92 Korku	9	6	12	9	10	46	9.2
93 Zevk	6	7	8	10	16	47	9.4
94 Gaye	6	4	9	10	10	39	7.8
95 Ateş	14	15	18	15	20	82	16.4
96 Doktor	7	6	18	14	20	65	13
97 Kudret	5	6	10	10	11	42	8.4
98 Pencere	12	14	15	16	19	76	15.2
99 Nehir	11	13	14	20	18	76	15.2
100 Su	8	12	19	16	18	73	14.6
T	890	911	1358	1433	1545	6.37	
O	8.9	9.11	13.58	14.33	15.45	611.37	

**Tablo 2^b : 100 Tenbih Kelimesine İnanlı Denekler
Tarafından Verilen Farklı Cevap Miktarları**

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
1. Ev	14	8	9	10	16	57	11.4
2. Kız	19	13	11	14	16	73	14.6
3. Resim	15	9	9	12	13	58	11.6

Tenbih İsimleri	7	8	9	10	11	T	O
4 Et	10	12	12	18	23	75	15
5 Güven	3	5	8	11	15	42	8.4
6 Acı	3	7	11	14	13	48	9.6
7 Mağlubiyet	2	6	11	10	19	48	9.6
8 Kitap	13	15	12	19	18	77	15.4
9 Göl	10	9	9	13	13	54	10.8
10 Yıldız	11	13	14	17	15	70	14
11 Muharebe	2	11	13	14	15	55	11
12 Tehlike	2	11	14	11	16	52	10.4
13 Anlayış	1	6	10	12	20	49	9.8
14 İlerleme	3	8	10	13	20	54	10.8
15 Bardak	11	12	16	17	15	71	14.2
16 Cesaret	5	5	14	11	14	49	9.8
17 Hırsız	5	19	16	21	25	86	17.2
18 Ekmek	14	16	16	18	22	86	17.2
19 Sevgi	4	11	13	13	17	58	11.6
20 Meyva	17	13	12	15	11	68	13.6
21 Kuş	8	13	19	11	19	70	14
22 Yılan	12	17	15	24	17	85	17
23 Sıcaklık	7	8	13	9	16	53	10.6
24 Harita	5	7	12	12	18	54	10.8
25 Koca	8	19	20	19	21	87	17.4
26 Yağmur	13	11	11	11	13	59	11.8
27 Ağaç	10	12	14	13	13	62	12.4
28 Taş	9	14	13	16	19	71	14.2
29 Diş	8	15	16	14	13	66	13.2
30 Kulak	10	10	13	16	11	60	12
31 Saygı	3	3	9	9	9	32	6.4
32 Gülüş	5	11	15	15	13	59	11.8
33 Aydede	10	13	15	4	18	60	12
34 Rüzgâr	12	11	13	16	15	67	13.4
35 İş	10	10	16	15	15	66	13.2
36 Hikâye	11	15	14	18	18	79	15.8
37 Ceza	2	5	14	11	16	48	9.6
38 Zenginlik	4	5	14	10	9	42	8.4
39 Kadın	12	20	28	20	22	92	18.4

40 Bulut	11	9	9	12	11	52	10.4
41 Kedi	14	15	17	16	16	78	15.6
42 Zehir	2	8	11	10	15	46	9.2
43 Cürüm	2	6	15	17	16	55	11
44 Açlık	2	6	13	11	12	44	8.8
45 Tercih	2	6	16	12	16	52	10.4
46 Gürültü	3	5	10	11	16	45	9
47 İhtiyaç	4	6	12	9	13	44	8.8
48 Ümit	4	5	8	11	18	46	9.2
49 Hiddet	2	5	12	11	16	46	9.2
50 Dil	10	9	14	10	16	59	11.8
51 At	11	19	18	16	14	78	15.6
52 Evlenme	9	14	13	15	14	65	13
53 Oyun	11	10	14	14	19	68	13.6
54 Renk	8	11	13	16	15	63	12.6
55 Kalp	12	18	18	22	26	96	19.2
56 Dost	4	11	17	17	18	67	13.4
57 Ölüm	2	10	19	17	21	69	13.8
58 Bilgi	2	6	10	10	12	40	8
59 Hürriyet	6	9	14	10	18	57	11.4
60 İnanç	2	4	13	14	19	52	10.4
61 Başarı	4	5	11	12	15	47	9.4
62 İp	14	14	14	13	12	67	13.4
63 El	10	12	20	22	17	81	16.2
64 Anne	7	9	9	16	14	55	11
65 Düğüm	10	11	11	14	9	55	11
66 Hayat	6	13	16	21	24	80	16
67 Baş	4	13	12	16	18	63	12.6
68 Gökürültüsü	3	5	8	10	16	43	8.6
69 Hakikat	4	7	9	17	22	59	11.8
70 Yazar	6	13	19	16	23	77	15.4
71 Müzik	12	13	17	17	22	81	16.2
72 Uyku	9	11	18	14	15	67	13.4
73 İstikbal	5	10	11	12	9	47	9.4
74 Yumurta	14	17	20	18	18	87	17.4
75 Kök	6	9	18	11	17	61	12.2
76 Güneş	11	14	16	12	13	66	13.2
77 Köpek	14	17	18	21	13	88	17.6

78 Para	8	11	14	11	16	60	12
79 Duman	9	7	16	13	14	59	14.8
80 Balık	15	13	15	20	16	79	15.8
81 Adam	14	24	28	24	27	117	23.4
82 Çarşamba	8	6	13	15	17	59	11.8
83 İskemle	11	13	20	16	16	76	15.2
84 Suç	1	9	17	15	17	59	11.8
85 Talih	6	9	8	15	15	53	10.6
86 Barış	2	5	20	10	20	57	11.4
87 Saç	7	15	16	15	17	70	14
88 Yiyecek	11	12	13	14	14	64	12.8
89 Tohum	6	6	9	16	17	54	10.8
90 Polis	9	10	17	20	18	74	14.8
91 Baba	6	11	15	11	16	59	11.8
92 Korku	3	7	12	10	13	45	9
93 Zevk	2	3	6	8	14	33	6.6
94 Gaye	2	5	14	15	18	54	10.8
95 Ateş	8	14	15	13	13	63	12.6
96 Doktor	7	14	17	17	20	75	15
97 Kudret	4	6	10	6	15	41	8.2
98 Pencere	12	13	15	17	11	68	13.6
99 Nehir	16	10	18	17	12	73	14.6
100 Su	9	17	19	20	21	86	17.2
T	761	1053	1394	1427	1634	6269	
O	7.61	10.53	13.94	14.27	16.34	62.69	

TABLO : 8

**HER İKİ TÜRLÜ GRUBUNDA FARKLI SIFAT CEVAPLARININ
ORTALAMA VE STANDART SAPMASI**

7	8	9	10	11	T	M
9	9.5	13.5	14.5	15.5	62	12.4
3.16	3.57	3.3	3.29	4.38	17.70	3.54
8	10.5	14	14.5	16.5	63.5	12.7
5.1	4.44	3.8	3.6	3.75	20.69	4.14

**Tablo 9^b Çeşitli Yaş Gruplarındaki İRANLI Denekler Tarafından
Tenbih Kelimelerine verilen En Frekant Cevaplar**

Cevaplar	7		8		9		10		11	
	F	%	F	%	F	%	T	%	F	T
1 İyi	790	22.5	300	10.5	326	9.4	310	8.3	238	1964
2 Fazla	159	4.6	375	13.2	234	6.7	445	11.9	356	1569
3 Büyük	218	6.3	290	10.2	239	6.8	284	7.6	201	1232
4 Fena	606	17.5	122	4.2	163	4.7	88	2.3	94	1073
5 Küçük	171	4.9	153	5.3	149	4.4	106	2.8	73	652
6 Güzel	30	—	64	2.2	91	2.6	135	3.6	115	435
7 Az	71	2.05	133	4.6	89	2.5	43	1.1	95	431
8 Uzun	53	1.5	41	1.4	52	1.5	102	2.7	94	342
9 Beyaz	120	3.4	39	1.3	38	1.1	61	1.6	69	327
10 Siyah	37	1.07	61	2.1	50	1.4	60	1.5	71	279
11 Çok	12	—	19	—	54	1.5	84	2.2	87	256
12 Temiz	96	2.7	22	—	17	—	48	1.2	16	199
13 Şefkatli	45	1.5	11	—	47	1.3	32	—	28	163
14 Hızı	23	—	28	—	40	1.1	25	—	43	159
15 Lezzetli	21	—	35	—	31	—	34	—	38	159
16 Mavi	21	—	33	—	32	—	25	—	33	144
17 Kırmızı	23	—	34	—	24	—	18	—	27	126
18 Sağlam	43	—	19	—	12	—	14	—	11	99

İKİNCİ SERİ TECRÜBELER SEMANTİK-FARKLILAŞMA - ÖLÇEĞİNİN TATBIKİ

A. METOT

1. ALET

Tecrübelerimizin İkinci Serisinde, Birinci Seri tecrübelerden elde edilmiş olan neticeleri göz önünde tutarak 7 - 11 yaşları arasındaki çocuklara uygulanabilecek bir seviyede bir Semantik-Farklılaşma-Ölçeği tesbit edilmiş ve çocukların bazı tenbih kelimelerini bu ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. C.E. OSGOOD ve arkadaşlarının kültürlerarası araştırmalarından¹⁹ TÜRK ve İRAN'lı ileri yaşlardaki denek gruplarından elde edilmiş olan Değerlendirme, Güçlülük ve Aktivite faktörlerini temsil eden frekant karşıt sıfat çiftleri arasından, tecrübelerimizin birinci kısmında elde edilmiş olan en frekant sıfatları göz önüne alarak ve her bir faktör için ikişer ölçek seçerek altı KARŞIT-SIFAT-ÇİFTİNDEN mürekkep bir ölçek tesbit edilmiştir.

Yine Birinci Seri Tecrübelerimizdeki en verimli tenbih kelimeleri, yani, en çok farklı sıfat ile tepkide bulunan kelimelerin içinden, en yüksek frekansı olan üç isim ile en az verimli olan üç isim ve yine verimli isimler arasında tepki sıfatları pozitif valörlü olan üç isim ile negatif valörlü olan üç isim seçilerek, 12 İSİMLİK BİR TENBİH LİSTESİ hazırlanmıştır. Her iki dil grubu için tecrübeye kullanılan 12 isimlik orijinal listede aşağıda sunulmaktadır.

Böylece, Birinci Seri Tecrübelerden elde edilmiş olan neticeler kullanılarak çeşitli yaş gruplarında ve iki ayrı kültürde kelimelerin teheyhüci mâna sistemleri ile ilgili problem ilk defa 200 TÜRK çocuğu ile 200 İRAN'lı çocuğa uygulanarak son derece enteresan veriler elde edilmiştir.

19. C.E. OSGOOD, W.K. ARCHER, M.S. MIRON (1964) Pan - Cultural - Scales; University of Illinois, Institute of Communications Research, Center For Comparative psycholinguistics. (Mimeo).

**İKİNCİ SERİ TECRÜBELERDE TÜRK ÇOCUKLARA
UYGULANAN SEMANTİK - FARKLILAŞMA -
ÖLÇEĞİ VE TENBİH LİSTESİ**

SEMANTİK - FARKLILAŞMA - ÖLÇEĞİ :

DEĞERLENDİRME

ÇİRKİN - güzel
iyi - kötü

GÜÇLÜLÜK

büyük - küçük
hafif - ağır

AKTİVİTE

taze - bayat
genç - ihtiyar

İSİM LİSTESİ :

1. Bardak	7. Göl
2. Adam	8. Ölüm
3. Baş	9. Resim
4. Hırsız	10. Cürüm
5. Anne	11. Gaye
6. Sevgi	12. Tercih

**İKİNCİ SERİ TECRÜBELERDE İRANLI ÇOCUKLARA
UYGULANAN SEMANTİK - FARKLILAŞMA -
ÖLÇEĞİ VE TENBİH LİSTESİ**

SEMANTİK - FARKLILAŞMA - ÖLÇEĞİ :

DEĞERLENDİRME

İYİ - kötü
Güzel - çirkin

GÜÇLÜLÜK

kuvvetli - zayıf
sert - yumuşak

AKTİVİTE

hızlı - yavaş
sıcak - soğuk

İSİM LİSTESİ :

1. Adam (merd)	7. Balık (mali)
2. Kadın (zen)	8. Renk (renk)
3. Kalp (gelb)	9. Kız evlâd (duhter)
4. Cürüm (corm)	10. İnanç (itikad)
5. Korku (ters)	11. Gökğürültüsü (reed)
6. Sıcaklık (germa)	12. Zevk (hoşi)

2. DENEKLER

Tecrübelerimizin ikinci merhalesinde de Birinci Seri Tecrübelerle katılmış olan denekler kullanılarak Beyazıt'taki Koca-Ragıp-Paşa İlk Okulu

ve Tahran'daki Ferhad İlk Okulunda tecrübeler yürütülmüştür. Birinci Seri Tecrübeler ile ikinci Seri Tecrübeler arasında birer aylık bir fasıla konulmuştur.

3. TECRÜBELERİN TATBİKİ

Tecrübeler 7 - 8 yaşındaki deneklere her iki kültür grubunda da birer birer uygulanmış; 9 - 10 - 11 yaşlarındaki deneklere ise Birinci Seri Tecrübelerde olduğu üzere, küçük gruplar halinde münasip bir odada tatbik edilmiştir.

7 - 8 yaşındaki deneklere şu talimat verilmiştir :

«Bazı kelimelerin sizde uyandırdığı duyguları incelemek istiyoruz. Her sayfada altı çift karşıt sıfat vardır. Sıfatların arasında beş bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerin mânasını anlayabilmemiz için bir örnek verelim :

çok iri, az iri, ne iri ne ufak, az ufak, ç. ufak
İRİ ————— ————— ————— ————— ————— —————UFAK
ç. hız, az hızlı, ne hız ne yav. az yavaş ç. yavaş
HIZLI ————— ————— ————— ————— ————— —————YAVAŞ

Bu örnekte görüldüğü üzere, «iri-ufak» «hızlı-yavaş» gibi sıfat çeşitlerinin her bir bölmede ayrı bir değeri vardır. Sizden istediğimiz okuyacağım KELİMELERİ bu sıfat çiftleri arasındaki bölmelere göre bir yerde değerlendirmenizdir. Bunu da yine bir örneğe göre açıklayalım. Meselâ size OTOMOBİL kelimesini versem, ve bu kelimeyi altı karşıt sıfat çiftinden ibaret bu ölçekte değerlendirmenizi istesem, şöyle yapacaksınız :

«iri-ufak» sıfat çiftine baktığınızda sizce OTOMOBİL kelimesi ufaktın ziyade iriye uygun bir kelime ise ve az iri değil de çok iri ise soldaki ilk bölmeyi gösteriniz.

«Hızlı-yavaş» çiftine gelince, sizce otomobil fikri «az yavaş» ise sağdaki ikinci bölmeyi gösteriniz, veya «çok hızlı» ise, soldaki ilk bölmeyi işaret ediniz.

Deneğin talimatı öğrendiğine emin olduktan sonra tecrübeye başlanır. Deneycinin kendisi deneklerin verdikleri cevaplara göre değerlendirme sayfasında gerekli bölmelere işaretleri koyar. 9 - 10 - 11 yaşlarındaki denekler küçük gruplar halinde tecrübe odasına alınarak test malzemesi kendilerine dağıtılmış, ve bu test malzemesi üzerinde yazılı olan talimatı dikkatlice okumaları tenbih edilmiştir :

«Çeşitli kelimelerin uyandırdığı duyguları incelemek istiyoruz. Sizlere bu deneyde son derece basit 12 kelime verilecektir. Ayrıca, her sayfada altı çift sıfat vardır. Sıfatların arasında beş bölme bulunuyor. Bu bölmelerin mânası şudur :

ç. iri, az iri, ne iri ne uf., az uf. ç. uf.

İRİ _____ **UFAK**

Bunu sayfanıza uygun bir örnekte deneyelim. Meselâ «leblebi» kelimesini ele alalım :

X

İRİ,,,, **UFAK**

X

HIZLI,,,, **YAVAŞ**

Bu misalde «Leblebi» kelimesi «iri-ufak» çiftine göre düşünüldüğünde, «ufak» Sıfatına yakın hissedildiğinden o sıfata yakın bölmeye işaretlenmiştir. Bu kelime ne «hızlı» ne de «yavaş» hissedilmediğinden en ortadaki boşluğu işaretlemek gerekmiştir. Bu tecrübeyi fazla düşünmeden ilk hissettiğiniz gibi işaretlemeniz şarttır. Bu işte doğru veya yanlış diye bir şey yoktur. Onun için herkesin kendi düşündüğüne göre işaretleri koyması lâzımdır.

Her değerlendirme sayfası üzerine değerlendirdiğiniz kelimenin numarasını ve kelimenin ismini büyük harflerle yazınız. Kelime üstüne, sınıf numaranızı, isminizi ve doğum yılınızı yazmayı unutmayınız.»

Deneklerin talimatı iyice öğrendiğine kani olduktan sonra, deneyci şu ihtarını yapmıştır :

«Birbirinizle konuşmaya, yerinizden kalkmaya hiç lüzüm yoktur, hepimiz iyi çocuklarıyız, kendi kendinize çalışarak önünüzdeki kâğıtları doldurabilirsiniz. Birbirinize sormadan da yazabilirsiniz. Anlaşıldı mı? Soracağınız bir şey varmı? Başlayın.» Talimatı verildikten sonra deneklerin dikkatini dağıtmamak için tecrübe odasında lüzumsuz hareket etmelerine müsaade edilmemiştir.

4. SONUÇLARIN ANALİZİNDE KULLANILAN METODLAR

Ek Ciltteki IV^a ve IV^b Serisinde takdim edilen Tablolarda çeşitli yaş gruplarındaki TÜRK ve İRAN'lı deneklerin Semantik-Farklılaşma-Ölçeklerinde çeşitli isimleri değerlendirmeleri incelenmiştir. 40 sayfa tutan bu tablolarda Semantik-Farklılaşma-Ölçeği olan sıfat çiftlerinden pozitif (+) değerliler tablonun sağ kısmına ve negatif (—) değerliler tablonun sol kısmına yerleştirilerek beş dereceli ölçekte, orta nokta sıfır (0) olarak kabul edilmiş ve pozitif sıfata en yakın bölme (+2) ve bundan bir aşağı seviyeye ise, (+1) değer verilmiştir. Negatif uçtaki sıfatlara en yakın bölme (-2) daha uzağı (-1) değer almıştır. Böylece, her tenbih kelimesinin sıfat çiftleri içinde hangi istikamette daha fazla kimse tarafından değer aldığı, yani teheyüci seviyeleri tesbit edilmiştir.

Tablo IV^a Serisi TÜRK deneklerden elde edilen neticeleri; Tablo IV^b ise İRAN'lı deneklerden elde edilen neticeleri göstermektedir.

Metinde Tablo 10^a ve 10^b de çeşitli yaşlardaki TÜRK ve İRAN'lı deneklerin Sementik-Farklılaşma-Ölçeklerine verdikleri (+), (0) ve (-) istikametteki değerlendirmelerin toplam frekansları üç ayrı faktör için hesaplanarak gösterilmiştir.

Tablo 11 serisi ise daha analitik bir tablodur ve Tenbih Listesindeki isimlerin Değerlendirme - Güçlülük ve Aktivite faktörlerinde her yaş grubu için kazandıkları (+), (0), ve (-) istikametteki frekanslar tesbit edilerek toplam ve ortalamaları hesaplanmıştır.

B. İKİNCİ SERİ TECRÜBELERDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Tecrübelerimizin İkinci Serisinde deneklerimizden Semantik-Farklılaşma-Ölçeğinde 12 isimlik bir listeyi 5 derecelik bir seviyede değerlendirme-lerini istemiştik. Gerek 6 karşıt çift sıfattan mürekkep Semantik-Farklılaşma-Ölçeği, gerekse Kavram Listesi, Birinci Seri tecrübelerden elde edilen neticelere dayanılarak tesbit edilmiştir. Bu seri tecrübelerin neticeleri Ek Ciltte IV^b serisinde 40 sayfa tutan tablolarda verilmektedir. Tablolar düzenlenirken sıfat çiftlerinden (+) değerliler sağda, ve (-) değerliler solda olmak üzere, her yaş grubundaki deneklerin kullandıkları değerlerin frekansları ölçekteki

yerine yerleştirilmiştir. «İyi - Kötü» ölçeğinden örnek olarak tabloların düzenini biraz daha açıklayalım :

«Çok iyi »olarak vasıflandırılan bir kavram (+2) sütununun altına yerleştirilmiştir. «Az iyi» (+1), çok kötü (-2) ve az kötü (-1) ile değerlendirilmiştir. «Ne iyi-ne kötü» ise (0) ağırlık taşımaktadır. Buradaki (+) ve (-) değerler mutlak değerler olmayıp, ölçeklerin psikolojik istikametlerine bağlı olarak tarafımızdan verilmiş değerlerdir. Bu Tablodan hareket ederek Metindeki 10^a ve 10^b Tabloları hazırlanmıştır. Bu tablolarda diğer temel tablolardaki (+2) ve (+1) frekansları birleştirilerek (+) ve (-2), (-1) frekansları birleştirilerek (-) sütunlarında toplam frekanslar gösterilmiştir. Böylece, 3 değişik faktörün kavramların değerlendirilmesinde kullanılış miktarları ortaya çıkmıştır. Şurasını belirtmek gerekir ki, (+) veya (-) istikametteki frekanslar o faktörle ilgili «Kullanılış Endeksi'ni ortaya koyacak, (0) altındaki frekanslar ise, o faktörün kullanılmama miktarını belirtecektir. Böylece, her 3 faktörün hangi yaşlarda ve ne miktarlarda kullanıldıkları tesbit edilmiştir.

Tablo 10^a da çeşitli yaş gruplarına mensup Türk deneklerin değişik faktörlerde (+), (0), ve (-) istikamette aldıkları toplam frekanslara baktığımız olursak, DEĞERLENDİRME faktörüne bütün yaşlarda (+) istikametinin en frekant olduğu, ve diğer (-), (0) istikametinden mânidar bir seviyede farklı olarak kullanıldığı görülmektedir. 7 yaş için ortalamalar 50.5, 8 yaş için 53.08, 9 yaş için 56.41, 10 yaş için 56.33, 11 yaş için 54.41. dir. GÜÇLÜLÜK Faktörüne gelince bu faktörün 7 yaşta (+) ve (0) istikametlerinde daha fazla kullanıldığı 8 yaşta, mânidâr olmamakla beraber, (0) seviyesine kaydığı, ve (+) istikametten çok ufak farkla 9 yaşta da (0) istikametini muhafaza ettiği, ve 10 ilâ 11 yaşlarda artık (0) seviyesinin bu faktör için en çok frekans alan değer olduğu, yâni, bu faktörün bütün yaşlarda kavramları değerlendirmede fazla müracaat edilmemekle beraber, yine de bir miktar kullanıldığını görmekteyiz. AKTİVİTE Faktörüne gelince, Türk grubundaki deneklerin hemen her yaşa mensup azaları arasında (0) istikamet bariz bir şekilde en frekant bölüm olmakta, böylece, bu faktörün birinci faktör olan değerlendirme faktörüne nisbeten, mânidar bir seviyede, çocuklar tarafından kavramları değerlendirirken kullanılmıyan bir faktör olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece, DEĞERLENDİRME en fazla kullanılan bir faktör, «GÜÇLÜLÜK» nadiren kullanılan bir faktör AKTİVİTE ise çok az kullanılan bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 10^b de İran'lı çocukların 3 değişik faktördeki (+), (0) ve (-) istikamette aldıkları toplam frekanslar görülmektedir. Bu kültür grubunda

da DEĞERLENDİRME Faktörü bütün yaşlarda bariz bir şekilde (+) istikamette kullanılmış olan bir faktördür. 7 yaş için ortalaması 56.83, 8 yaş için 51.58, 9 yaş için 41.33 10 yaş için 47.41, 11 yaş için 50.41 dir. GÜÇLÜLÜK Faktörü ise, 7 ve 8 yaşlarda (0) istikamette daha fazla 9 -10- yaşlarda (0) ilâ (+) istikamette bir birine yakın seviyelerde, 11 yaşda ise değerlendirme faktörü kadar olmamakla beraber, bariz bir şekilde (+) istikamette kullanılmıştır. Böylece GÜÇLÜLÜK FAKTÖRÜ İranlı çocuklarda yaşların ilerlemesine, yâni, olgunlaşmaya bağlı olarak kullanılış bakımından bir artış arz etmektedir. AKTİVİTE FAKTÖRÜ ise bütün yaş gruplarında tıpkı Türk deneklerde olduğu üzere, (0) sütununda en frekanttır. 11 yaşta (+) ile (0) arasındaki fark manidar bir seviyede değildir. Böylece - AKTİVİTE Faktörü bu kültür grubunda da kavramların değerlendirilmesinde çocuklar tarafından az kullanılan bir faktör olarak ortaya çıkmakta ve DEĞERLENDİRME Faktörü, yine, kavramların mânalandırılmasında en fazla kullanılan faktör olarak görülmektedir. Bu neticeler DI VESTA (1964) ve SMALL (1957) Amerikalı çocuklarından elde ettiği neticelerle tamamen mutabakat göstermektedir.

Tablo 11^a, 11^b, 11^c de Türk çocuklarının 12 isimlik Tenbih Listesine her faktörde verdikleri (+), (0), ve (-) tepki frekansları gösterilmektedir. Tablo 12^a, 12^b, 12^c de aynı durumda İranlı deneklerden elde edilen neticeleri göstermektedir. 11^a Tablosunda değerlendirme faktöründe 7 yaş grubundaki çocukların HIRSIZ ve ÖLÜM kavramlarının (-) istikamette en frekant oldukları, buna karşılık, CÜRÜM, GAYE ve TERCİH'in (0) sütununda yüksek frekanslar gösterdikleri tesbit edilmiştir. BARDAK, ADAM, BAŞ, ANNE, SEVGİ, RESİM (+) değerler almışlardır. 8 yaşta da yine HIRSIZ, ÖLÜM, CÜRÜM (-) diğer bütün kavramlar (+) değerler almışlardır. 9 yaşta ÖLÜM, CÜRÜM (-) diğer bütün kavramlar (+) istikamettedir. 10 ve 11 yaşlarda HIRSIZ, ÖLÜM, ve CÜRÜM (-) diğer bütün kavramlar (+) istikamette yüksek frekanslar göstermişlerdir. Bu arada suasıyla ANNE, SEVGİ ve ADAM kavramlarının (+) istikamette en yüksek frekanslar gösteren kelimeler oldukları göze çarpmaktadır. Böylece listedeki kavramların mânalandırılmasında DEĞERLENDİRME Faktörünün (+) istikamette çok fazla bulunması mânidardır. 11^b Tablosunda GÜÇLÜLÜK Faktörünün 7 yaşındaki Türk grubunda HIRSIZ, ÖLÜM, CÜRÜM, GAYE, TERCİH gibi kelimelerde (0) istikametinde olduğu göze çarpmaktadır. Enteresan olan husus, (0) istikametinde değerlendirilen kelime frekanslarının yaş grupları arttıkça miktar bakımından artmasıdır. Genellikle kavramların bütün çoğunluğu orta istikamette en frekant olmak üzere,

(+) ve (-) istikamette eşit miktarlarda dağılmaktadır. AKTİVİTE Faktörüne gelince, 7 yaş grubunda HIRSIZ, GÖL, ÖLÜM, CÜRÜM, GAYE, TERCİH gibi kavramlar yine (0) istikametinde en frekant durumdadır. Diğer faktörde olduğu üzere, ANNE, ADAM, kavramları hariç, diğer kavramların hepsinin bariz ve mânidar bir seviyede (0) sütununda yığıştıkları göze çarpmaktadır. Tecrübe sonuçları incelendiğinde, DEĞERLENDİRME Faktörünün 7 - 11 yaş çocukları arasında en rahatlıkla kullanılan bir faktör olduğu görülmektedir. Bu faktörde kelimelerin aldıkları (+) ve (-) frekanslar o kelimelerin kültür içindeki gerçek değerlerini aksettirmektedir. Hakikaten, Türk kültüründe ANNE'nin pozitif bir değeri, buna karşılık, ÖLÜM, HIRSIZ gibi kavramların da negatif bir damgası mevcuttur. «İyi-Kötü» «Güzel - Çirkin» çiftinden müteşekkil olan bu faktörün sıfatları, bir önceki tecrübemizde görüldüğü üzere, en frekant olan sıfatlardır.

Tablo 12^a da İranlı çocukların İsim-Listesinin Değerlendirme Faktöründeki neticeleri görülmektedir. Bu Tabloda, 7 yaş grubunda CÜRÜM ve KORKU kelimeleri (-) istikamette yüksek frekanslar gösterdiği, İNANÇ'ın ise, (0) sütununda en frekant olduğu görülmektedir. Diğer 9 kelimenin hepsi (+) frekanslar almışlardır. Bu faktörde İranlı çocukların hemen hepsinin bütün yaşlarda CÜRÜM kavramını negatif, KORKU kavramını bazen pozitif, bazen negatif istikamette mânalandırdıkları görülmektedir. SICAKLIK ve GÖKGÜRÜLTÜSÜ ise genellikle (0) sütununda en frekanttır. İranlı çocukların GÜÇLÜLÜK Faktöründe CÜRÜM, KORKU, RENK ve İNANÇ kelimelerinde (0) noktasında en frekant oldukları görülmektedir. Bu kültür grubunda da yaş arttıkça (0) sütununa yığışan kavramların miktarları artmaktadır. Ancak 11 yaş grubunda, (+) istikamete bir eğilim göze çarpmaktadır. İranlı çocuklar AKTİVİTE Faktöründe bütün yaş gruplarında bütün kavramları (0) noktasında en fazla yığıştırmakta ve bu faktörün bu kavramları değerlendirirken çok az miktarda kullanılmış bir faktör olduğu göze çarpmaktadır. Bu neticeler gerek Türk ve gerekse Amerikalı çocukların neticeleri ile aynıdır.

Tablo 10^a : ÇEŞİTLİ YAŞ GRUPLARINA MENSUP TÜRK DENEKLERİN SEMANTİK - FARKLI LAŞMA - ÖLÇEKLERİNDE DEĞERLENDİKLERİ 12 İSMİN 3 DEĞİŞİK FAKTÖRDE +, 0 ve - İSTİKAMETTE ALDIKLARI TOPLAM FREKANSLAR

		DEĞERLENDİRME										
		7	8	9	10	11						
+	0	—	+	—	+	+	—	+	—	+	0	—
50.5	18.9	11.41	53.08	15.58	56.41	10.75	154	676	172	112	653	146
606	227	127	637	136	187	129	12.83	56.33	14.33	9.33	54.41	12.16
		13.41										
		GÜÇLÜLÜK										
		7	8	9	10	11						
+	0	—	+	—	+	+	—	+	0	—	+	0
381	386	193	357	387	216	314	357	289	255	476	229	298
31.75	32.16	16.08	29.75	32.25	18	26.16	29.75	24.08	21.25	39.66	19.08	24.83
		33.25										
		AKTİVİTE										
		7	8	9	10	11						
+	0	—	+	—	+	+	—	+	0	—	+	0
399	494	67	372	514	74	310	599	51	211	709	40	318
33.25	41.16	5.58	31	42.83	6.16	25.83	49.91	4.25	17.58	59.08	3.33	26.5
		46.25										
		7.25										

GENEL SONUÇLAR

Çocuğun dil inkişafının seyrini ve seviyesini inceleyerek kâhillerin karmaşık kelâmî davranışları hakkında bilgi edinilmesi gayesiyle yapılan bu çalışmada 7 ilâ 11 yaşlardaki 200 Türk ve 200 İRAN'lı çocuğun belirli deney şartlarında dil ve özellikleri incelenmiştir. Böylece, daha önce OS-GOOD ve arkadaşlarının (1963) daha ileri yaşlardaki denek gruplarından elde ettikleri neticelerin iki ayrı kültür grubundaki çocuklardan elde edilen neticelerle karşılaştırılması mümkün olmuş, ve DI VESTA (1964) ile SMALL (1957) gibi araştırmacıların sadece kendi kültür gruplarındaki çocuklara tatbik ederek yaptıkları çalışmalar bu araştırmamızla kültürlerarası alana aktarılmıştır. Çalışmanın problemi, iki farklı dil grubuna mensup olan küçük çocukların gerek dillerinde, gerekse kültürleri arasında benzeşen ve farklılaşan özellikleri tesbit etmek, ve bu bilgileri dilin tekâmülü ve özellikleri yönünden değerlendirmektedir.

Tecrübelerde çocuklara ilk önce, kendi kültür gruplarında önceden denenmiş olan 100 isimden ibaret kavram listesi verilmiş ve bunları sıfatlarla cevaplandırmaları istenmiştir. Bu işlemde elde edilen Ham Veriler, tenbih isimlerine verilen sıfatların frekanslarının tesbitinden mürekkeptir. Bunu takiben, bu veriler isimlerin «VERİMLİLİK» ve «ÇEŞİTLİLİK» yönünden incelenmesi gayesiyle kullanılmıştır. İsimlere verilen sıfatların çeşidi yönünden yaşa bağlı bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Gerek TÜRK ve gerekse İRAN'lı grubun neticelerinde 7 yaşındaki çocukların sıfat cevaplarının % 7 ilâ % 9 arasında olduğu, bu durumun 8 yaşında % 10, 9 yaşında % 14 ve 11 yaşında % 16 civarına yaklaştığı görülmektedir. İleri yaşlarda daha çok sayıdaki kavramların «VERİMLİLİK» özelliğine sahip oldukları görülmektedir. TÜRK grubunda küçük yaşlarda eşya, nebat ve hayvanla ilgili kavramların «VERİMLİ» oldukları, ve yaş ilerledikçe insanla ilgili kavramların da diğer kavramlarla birlikte «VERİMLİ» oldukları, göze çarpmaktadır. İRAN'lı çocuklarda daha ilk yaşlardan itibaren insanla ilgili kavramlar diğer kavramlarla birlikte «VERİMLİLİK» bakımından bir zenginlik arz etmektedir. Az tepki verdiren, yâni, sterotipi gösteren «VERİMSİZ» kavramların her iki kültür grubunda mücerret kelimelere mahsus olduğu ortaya çıkmıştır. Kültür bakımından sterotipi gösteren kavramlar bir kültür içinde pek çok denek tarafından aynı cevap verilen kavramlardır. Deneklerin farklı cevaplar verdikleri isimlerin «VERİMLİLİK» endeksleri yüksektir. Ve bunların o kültür için-

de farklı heyecanlar uyandıran kavramlar oldukları kabul edilmektedir. Bizim her iki kültür grubumuzda «ÇEŞİTLİLİK» endeksi yüksek olan kavramların % 70'inin farklı kavramlar oldukları bulunmuştur. Kelimeler, özelliklerine göre, gerek kültürler içinde gerek kültürler arasında mâna bakımından değişmektedir. TÜRK ve İRAN'lı çocukların psikolojik dil yapısında kavramların mâna yönünden müşterek olan bir kümelenme gösterdikleri görülmektedir. Kelimelerin mânalarındaki farklılaşma deneklerin yaşantılarındaki farklılaşma ve belirli kelimelerle olan evvelki münasebetlerine bağlıdır.

Sıfatların analizinde, her iki kültür grubu için sıfatlar frekanslarma göre en büyükten en küçüğe doğru dizdiklerinde her iki dildeki önemli sıfatların bir çok bakımlardan benzedikleri göze çarpmaktadır. Her iki grupta da en frekant olan sıfatların, bir ikisi müstesna, pozitif valörlü sıfatlar oldukları göze çarpmaktadır. Yaşantılar organizmaya olan faydaları yönünden önemleri ve frekanslarma bağlı olarak hiyerarşik bir şekilde dizilirler. Yaşantıların tasvir edilmeleri de dilde sıfat tepkileri vasıtasıyla yapılmakta ve bunlar temsili bir hiyerarşiye göre organize edilmektedir. Bu durumu aksettiren psikolojik prensip UNDERWOOD ve SCHULZ, tarafından Spew Hipotezi (Tasma Hipotezi) olarak ifade edilmiştir. Bu hipoteze göre, kelâmî ünitelerin kullanılma sıraları bu ünitelerle organizmanın karşılaşma frekansına doğrudan doğruya bağlıdır. Sıfat verilerinin frekans bakımından incelendiği bu ilk devrede bile, isimlerin aksine, her iki kültürde de oldukça yüksek seviyede benzeşmelerin bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu netice OSGOOD'un (1964) 6 değişik kültürde yaptığı araştırmada bulunduğu en fazla kullanılan 200 sıfatın hemen hemen aynı olduğu neticesiyle tamamen mutabakat göstermektedir. Ve Spew Hipotezinin alemşümüllüğüne işaret etmektedir. İnsanların dil ve kültürlerinin üstünde müşterek olarak, aynı tip tasvirleri kullandıkları görülmektedir. Daha büyük yaşlardaki deneklerden elde edilmiş neticeye tamamen benzeyen bu netice, bir kültüre mensup çocukların daha 7 yaşlarında bile kavramları mânalandırdıkları sıfatların benzeşen sıfatlar oldukları ve teheyycü yönden hep birlikte pozitif bir mahiyet arz ettiklerini ortaya çıkarmıştır.

Tecrübelerin ikinci merhalesinde her kültür grubu için sıfatlardan elde edilen neticelere dayanarak hazırlanmış 5- dereceli bir Semantik-Farklılaşma-Ölçeği 12 isimlik bir kavram listesine tatbik edilmiş ve kâhillerle çeşitli kültürlerde yapılmış olan bu tecrübeler, ilk defa, iki değişik kültür grubundaki çocuklara uygulanmıştır. Çeşitli yaş gruplarına mensup TÜRK çocuklarının değişik faktörlerde (+), (0) ve (-) istikamette aldıkları toplam

frekanslara bakacak olursak; **DEĞERLENDİRME** Faktöründe bütün (+) istikametlerinin en frekant olduğu göze çarpmaktadır. **GÜÇLÜLÜK** Faktörü küçük yaşlarda (+), büyük yaşlarda ise (0) istikamettedir. **AKTİVİTE** Faktörüne gelince, **TÜRK** grubundaki deneklerin hemen her yaşa mensup azaları arasında (0) istikameti bariz bir şekilde en frekanttır. Böylece, **TÜRK** çocukları arasında, **DEĞERLENDİRME** en fazla kullanılan faktör, **GÜÇLÜLÜK** nadiren kullanılan bir faktör, **AKTİVİTE** ise, çok az kullanılan bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. **İRAN**'lı çocuklarda ise, yine, bütün yaşlarda **DEĞERLENDİRME** Faktörü (+) istikamettedir. **GÜÇLÜLÜK** Faktörü 7 ve 8 yaşlarda (0) istikamette daha fazla 9 - 10 yaşlarında (0) ilâ (+) istikamette birbirine yakın miktarlarda, 11 yaşta ise, (+) istikamette kullanılmıştır. Böylece, **GÜÇLÜLÜK** Faktörü **İRAN**'lı çocuklarda yaşların ilerlemesine, yani olgunlaşmaya bağlı olarak kullanılış bakımından bir artış arz etmektedir. **AKTİVİTE** Faktörü ise, bütün yaş gruplarında **TÜRK** deneklerde olduğu gibi (0) istikamette en frekanttır. Böylece, **İRAN**'lı çocuklar arasında da **DEĞERLENDİRME** Faktörü yine kavramların mânalan-dırılmasında en fazla kullanılan faktör olarak görülmektedir. Bu neticeler Amerikalı çocuklardan elde edilen neticelerle tamamen mutabakat göstermektedir.

Genellikle, her kültürde çocuğun ilk tecrübeleri, yaşantılarının tesiriyle kazanılmış olan teessüri ifadelerle bağlı bulunanlardır. Böylece, kavramların değerlendirilmesine en fazla tesir eden dominant faktörün küçük yaşlarda **DEĞERLENDİRME** olması ve yaş ilerledikçe bunun bir miktar azalması normaldir. İnsanların teessüri sistemlerindeki genellik fikri fazla çalışacak bir fikir değildir. Aşağı yukarı, bir asır kadar önce WUNDT insanların his yapısının üç boyutlu olduğunu ve boyutların hoşluk, gerginlik ve heyecandan ibaret bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu boyutların **DEĞERLENDİRME**, **GÜÇLÜLÜK** ve **AKTİVİTE** Faktörleriyle benzeşmesi, aşağı yukarı, pek çok kimse tarafından görülmüş bir husustur. OSGOOD (1964). MIRON ve W.K. ARCHER (1965), primitif teessüriyetin boyutlarının **DEĞERLENDİRME**, **GÜÇLÜLÜK** ve **AKTİVİTE** boyutlarından ibaret olmalarının bu boyutların organizmanın teheyüci gayeleri ve motivasyonel davranışlarına bağlı özelliğinden dolayı olduğunu ileri sürmüşlerdir. **DEĞERLENDİRME** boyutu organizmanın fizyolojik bakımdan tatmin edilme ve tatmin edilmeme durumunu karşılamaktadır. Tenbihlere karşı reaksiyonlarımızın bu primitif ve temel özelliği yanı sıra iki boyut daha mevcuttur. Çevrenin icap ettirdiği iş veya çalışma miktarı; (Güçlülük boyutu). Ve bunun organizmayı harekete geçirme seviyesi : (Aktivite boyutu).

Yapımız insan yapısı oluşundan ötürü son derece geniş olan uyarıcılara ancak mahdut olarak tepkide bulunabilmektedir. Bu tepkiler, çoğu kere, çevremizi dakik olarak tetkik etmemize yetmemekle beraber, var olabilmemize imkân verebilmektedir. Mâna boyutlarının dil, kültür ve yaş farklılaşmasına rağmen müşterek olduğu görülmektedir. Daha İlk Okul çağının başlarından itibaren çocukların kullandıkları sıfatların faktör yapısının bir çok bakımdan kâhillerinkine benzer olması, eğitimin ne kadar erken başlaması gerektiğine ehemmiyetle işaret etmektedir. 7 yaşındaki çocukların her iki kültür grubunda ve Amerikan Kültüründe de, tamamiyle yapılanmış bir mâna sistemine sahip olmaları stereotipler, değerler ve atıttlerle ilgili bilgilerimize önemli bir ışık tutmakta ve yol göstermektedir. Şâyet insanlığa inancımızı daima beslemek ve çocuklarımıza her bakımdan müsbete yönelen bir tutum içerisinde daha güzel bir dünya bırakmak istiyorsak, 0 ilâ 6 yaşlar arasındaki çocukların eğitimine ne kadar önem vermemizin gerektiği açıkça görülmektedir.

Ö Z E T

7-11 Yaşlarındaki 200 TÜRK ve İRAN'lı çocuğun belirli deney şartlarında dil özelliklerinin incelenmesiyle ilgili olan bu çalışmanın problemi, iki farklı dil grubuna mensup olan küçük çocukların gerek dillerinde ve gerekse kültürleri arasında benzeşen ve farklılaşan özellikleri tesbit etmek ve bu bilgileri dilin tekâmülü ve özellikleri yönünden değerlendirmektir. Çocuklara, ilk önce, kendi kültür gruplarında önceden denenmiş olan 100 isimden ibaret kavram listesi verilmiş ve bunları sıfatlarla cevaplandırmaları istenmiştir. Neticede, en çok kullanılan ve dolayısıyla kavramları mânalandırmada en önemli olan sıfatların frekanslarına göre en büyükten en küçüğe doğru dizildiklerinde istatistiksel yönden en çok kullanılan her iki dilde de benzeşir oldukları göze çarpmaktadır. Her iki grupta en fazla kullanılan ilk 12 sıfat hemen hemen birbirlerinin aynıdır. (Bak. Tablo 9^a ve 9^b) ve hemen hepsi pozitif valörlü sıfatlardır. Bu netice daha 7 yaşlarında bile kavram mânalarının kazanılmış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Her iki dil grubunda kullanılan sıfatların birbirine benzeyen sıfatlar oldukları ve insanların yaşantılarını değerlendirmede kullandıkları kelimelerin kendil dil ve içinde büyüdükleri kültüre rağmen aynı olma eğilimini gösterdiklerini söyleyebiliriz. Buna karşılık, isimlerin sıfatlarda olduğu gibi, her iki dilde müşterek olarak kümelenedikleri göze çarpmaktadır. Her kültürün kendi ya-

pısı içinde kelimelerin mâna ağırlıkları ve istikametleri bulunmaktadır.

Tecrübelerin ikinci merhalesinde her kültür grubu için sıfatlardan elde edilen neticelere dayanarak hazırlanmış 5. dereceli bir semantik farklılaşma ölçeği 12 isimlik bir kavram listesine tatbik edilmiş ve kâhillerde çeşitli kültürlerde yapılmış olan bu tecrübeler ilk defa iki değişik kültür grubundaki çocuklara uygulanmıştır. Neticede, her iki kültürde de kavramların değerlendirilmesine en fazla tesir eden dominant faktörün **DEĞERLENDİRME** olduğu ve bunu sırasıyla **GÜÇLÜLÜK** ve **AKTİVİTE** faktörünün takip ettiği meydana çıkmıştır. Bu suretle, semantik farklılaşma metodunun 7 yaşındaki çocuklara dahî uygulanabilecek seviyede bir metot olduğu tesbit edilmiştir. 7 yaşındaki çocukların bile her iki kültür grubunda tamamen yapılmış bir mâna sistemine sahip olmaları küçük yaşlardaki çocukların eğitimine çok önem verilmesi gerektiğine ehemmiyetle işaret etmektedir.

ŞİMDİYE KADAR NEŞREDİLEN CİTLER
LIST OF PUBLISHED VOLUMES

Cilt 1	1956
Cilt 2	1958
Cilt 3	1961
Cilt 4	1966
Cilt 5	1966
Cilt 6	1968
Cilt 7	1968
Cilt 8	1970
Cilt 9	1971

Volume 1	1956
Volume 2	1958
Volume 3	1961
Volume 4	1966
Volume 5	1966
Volume 6	1968
Volume 7	1968
Volume 8	1970
Volume 9	1971